

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Jacobine Langstein

Hva skjer med Norge som NATO i nord?

En analyse av Norges sikkerhetspolitiske situasjon som en følge av krigen i Ukraina.

Dato: 15.11.2023

Totalt antall sider: 64

Sammendrag

De siste par årene har sikkerhetsbildet i Europa endret seg drastisk. Med den pågående konflikten i Ukraina, og en trang til å bidra og bistå, må vi også huske å vende øynene hjemover, og ikke minst nordover.

Denne oppgaven vil å kaste lys på forskjellige sikkerhetspolitiske aspekter knyttet til nordområdene og Russland, samt våre behov som er knyttet til NATOs strategier og vår evne til å møte disse sikkerhetspolitiske behov. Dette prosjektet viser at Norge står ovenfor visse utfordringer i dagens situasjon, og det er stor uenighet om hvilken retning er rett vei å gå. Vi balanserer på flere knivsegger, som bunner ut i problemstillingen: Balansering eller avskrekking? Det er så klart lagt flere faktorer å ta høyde for, da dette er en kompleks situasjon.

Forord

Temaet for denne oppgaven har jeg valgt på bakgrunn av min interesse for nordområdene, norsk sikkerhetspolitikk og NATO. Det har vært et utfordrende prosjekt, med tanke på endringene som stadig skjer i det sikkerhetspolitiske bildet. Men også utrolig interessant! Samtidig har det vært en svært lærerik prosess.

En enorm takk til min veileder, Bjørn Olav Knudsen, for ditt engasjement, god hjelp, tålmodighet, og uvurderlige kunnskap om tematikken.

Til sist, en stor takk til familien, venner og min bedre halvdel for tålmodigheten og støtten gjennom hele prosessen.

Jeg står selv ansvarlig for eventuelle feil og mangler.

Jacobine Langstein
Alta, november 2023

Innholdsfortegnelse

1.0 Introduksjon	1
1.1 En aktuell problemstilling	3
1.2 Disposisjon	5
1.3 Metodisk tilnærming	6
2.0 Realismeteori og allianseteori som grunnlag for forståelse av Norge som NATO i nord ...	9
2.1 Realismeteori.....	9
2.2 Allianseteori i lys av realismen	12
2.2.1 Avhengighet	14
2.2.2 Abandonment og entrapment	15
2.2.3 Interesser	17
3.0 Sikkerhetspolitiske prioriteringer i NATO	18
3.1 NATOs strategiske konsept.....	21
3.1.1 Lisboa 2010 vs Madrid Summit 2022	22
3.2 Kjerneoppgavene og Norge.....	22
3.3 Sikkerhetspolitiske aspekter	23
4.0 Norsk sikkerhetspolitikk	26
4.1 Det norske forsvaret	28
4.2 Forsvarevnen.....	30
4.3 Bilaterale forsterkninger	31
4.4 Kollektiv evne i rammen av NATO	33
5.0 NATO i nordområdene.....	36
6.0 Norge som NATO i nord.....	42
Strategisk beliggenhet	43
Alliert tilstedeværelse.....	45
Overvåkning og etterretning.....	47
Styrking av forsvarsevnen.....	48
Samarbeid om sikkerhetsutfordringer	49
Forbli relevant	51
7.0 Oppsummering og konklusjon	53
Litteraturliste	55

1.0 Introduksjon

Allianser og samarbeid forenkler staters interessefelleskap og gjerne sikkerhetspolitikk, men enkelt sagt så vil alle stater alltid stå seg selv nærmest. Til tross for en stadig sterkere gjensidig avhengighet i Europa, opptrer statene rasjonelle og nyttemaksimerende. Som Mearsheimer (2001) skriver at et slikt perspektiv kan internasjonalt samarbeid det hevdes at samarbeid skjer ut ifra ren og skjær egeninteresse, og ikke ut ifra et solidarisk ønske om å støtte likesinnede stater. (Heier, 2021, s.46)

Hva er så Norges interesser? Ifølge Refleksprosjektet av Utenriksdepartementet fra 2008, ble det hevdet at Norge ikke hadde noen tradisjon for å drøfte slike spørsmål. “Norge har tradisjon for å vise forståelse for sine alliertes uttrykte utenrikspolitiske interesser og behov, men er selv tilbakeholden med å begrunne sine beslutninger og handlinger i tilsvarende egeninteresse og egen nytte” (St.meld.nr. nr.15. (2008-2009)). Ifølge redaktørene i dette prosjektet, kunne dette begrunnes med at når de særnorske sikkerhetsinteressene tones ned, skapes det også avstand til stormaktsrivaliseringen (Heier, 2021, s.47).

Men mye har skjedd siden 2008. Og egeninteressene til Norge har blitt spisset ytterligere. Mest sannsynlig var interessene nå og da det samme, men nå har begrepene gått fra diffus til mer konkret. Målene fra 2020 inneholdt begreper som “mål om å verne om norsk suverenitet, demokratiske styresett og vår handlefrihet mot politisk, militært og annet press...” (Forsvarsdepartementet, 2020, s.21) Dette er også vide målformuleringer, som kan øke den politiske valgfriheten. Men igjen fanger det ikke opp den strategiske særegenheten, og knyttes dermed ikke opp til mulighetene og begrensningene som ligger i det norske dilemmaet mellom å være en alliert frontlinjestat i vest og samtidig en god nabo i øst. (Heier, 2021, s.53). Forsvarsdepartementets mål med å beskytte landet mot press er ikke særegen for Norge, det er heller ikke det å beskytte sin befolkning, infrastruktur eller internasjonale rettsorden. Dette kan begrunnes med det norske dilemmaet. Norge har en unik plassering ved den russiske grensen og de russiske atomstyrkene på Kolahalvøya, og det stilles dermed strengere krav til formuleringen av norske interesser.

Det blir understreket i statsbudsjettet for 2022 at NATO og det transatlantiske sikkerhetsfellesskapet er bærebjelken for norsk sikkerhetspolitikk. Verden er i konstant endring, og stormaktsrivalisering er en trend som har akselerert. Med denne økningen i rivalisering mellom stormaktene, blir de små statene ytterligere utsatt, og risiko for konflikt øker, også i nordområdene. Norge har håndtert dette med å støtte seg på Nato-medlemskapet, og har resultert i en tilhørighet innen alliansen og en støtte til det internasjonale (Prop. 1 S (2021-2022) s. 13).

I denne masteroppgaven vil jeg benytte meg av Stephen Walt sin definisjon på en allianse. Han beskriver en allianse som en formell eller uformell avtale angående sikkerhetssamarbeid mellom to eller flere stater, med intensjon å øke hverandres makt, sikkerhet og innflytelse. Selv om allianser i seg selv kan variere, er det vesentlige elementet i en allianse forpliktelsen om gjensidig støtte. Fordi disse ordningene kan påvirke både evnene som nasjonale ledere kan forvente å trekke på, og motstanden de må forberede seg på å møte, er allianser alltid en nøkkelfunksjon ved det internasjonale landskapet og bør spille en viktig rolle i beregningene til enhver utenrikspolitisk beslutningstaker (Walt, 1987, s.1).

Det understrekes også i statsbudsjettet at et av hovedmålene er den helhetlige ivaretagelsen av norsk sikkerhet. Dette hviler på utnyttelse av samfunnets samlede evne til å støtte under forsvarsevnen og på en kollektiv støtte og garanti i rammen av NATO (Prop. 62 S (2019-2020) s.20). Den negative sikkerhetspolitiske utviklingen som vi har vært vitne til de siste årene fortsetter. Norge står overfor en sikkerhetspolitisk situasjon som er alvorspreget, og må da forholde seg til en økt konkurranse mellom stormaktene. For å opprettholde innflytelsen innen det internasjonale systemet og faktorer som påvirker norsk sikkerhet er det viktig å arbeide målbevisst. Den norske og den allierte sikkerheten utfordres hyppigere og på nye måter, da stormaktene moderniserer sine maktmidler, og utvider viljen til å operere i gråsonen mellom fred og konflikt (Prop. 62 S (2019-2020) s.20).

Statlige og ikke-statlige aktørers bruk av sammensatte virkemidler gjør skillet mellom samfunns- og statssikkerheten mindre tydelig. I en situasjon der marginene kan være små, blir det mer krevende for småstater som Norge å ivareta sitt sikkerhetspolitiske handlingsrom. Norsk sikkerhets- og forsvarspolitik og Forsvarets innsats skal bidra til å forebygge og forhindre væpnet konflikt. I den nye sikkerhetspolitiske situasjonen blir balansen mellom avskrekking og beroligelse stadig viktigere, men også mer krevende å ivareta.

Spesielt har nordområdenes fornyede og økte strategiske betydning for stormaktene direkte konsekvenser for Norges sikkerhetspolitiske handlingsrom. Det er nødvendig med et sterkt nasjonalt forsvar for å møte disse utfordringene, sammen med NATO og andre allierte. Regjeringen hevder at utviklingen av Forsvaret går i riktig retning, og Norge står i dag bedre rustet til å ivareta sikkerhetsinteresser sammenliknet med da forrige langtidsplan ble lagt frem. Regjeringen hevder videre at den inneværende langtidsplan legges til rette for en fortsatt styrking og modernisering av Forsvaret. Forsvaret vil videreføre et høyt aktivitetsnivå, og beredskapen og Forsvarets operative evne styrkes gradvis. (Prop. 62 S (2019-2020) s. 11)

1.1 En aktuell problemstilling

– Norge har en regional rolle å spille i nord. Først og fremst ved å ivareta NATOs nordflanke, men som naboland til Russland er vi også beredt til å bidra med å videreutvikle NATOs forhold til Russland, sier Forsvarsminister Odd Roger Enoksen. (regjeringen.no, 22.10.2021)

Utgangspunktet for denne oppgavens problemstilling er Norge og NATO - og hva innebærer det at Norge er NATO i nordområdene. For å undersøke dette vil jeg ta utgangspunkt i naboskapet med Russland, alliansen til NATO og USA, ressurs- og interesseområdet rundt Svalbard og vår nye sikkerhetspolitiske hverdag etter at Russland gikk inn i Ukraina. Naboskapet med Russland og alliansen med NATO og USA er en balansegang mellom to stormakter som begge veier tungt i verdi for Norge og for sikkerheten i nordområdene.

Når konkurransen mellom disse stormaktene øker, blir handlingsrommet til småstatene mindre. Dialogene og samarbeidet blir ofret, og det militære trekkes frem som det foretrukne politiske virkemiddelet. Dette blir begrunnet gjennom det å skape frykt og usikkerhet. Norge som er et lite, åpent og sårbart demokrati, taper på dette. Norge kan ikke forsvare seg selv mot et angrep fra en stormakt som Russland, og er helt avhengig av allianser for å oppnå sikkerhet. Denne avhengigheten ligger hos ett spesielt land, nemlig USA.

For å opprettholde et godt forhold og en god allianse til USA har Norge gått langt for å tilfredsstillende og tilpasse seg amerikanske og NATO-relaterte forventninger. Enhver stat står seg selv nærmest, med andre ord - det er ingen som vil komme Norge til unnsetning om de

ikke selv har interesse for det (Heier, 2021, s.55). Og her kommer også randstatens dilemma inn i bildet, hvordan kan Norge få så mye sikkerhet som mulig fra USA og NATO uten at det vil fremprovosere russiske mottiltak?

Vi lever i en anarkisk verden, som betyr at det ikke er noen verdensregjering innenfor internasjonal politikk. Hvert land må i en viss grad ivareta sin egen suverenitet og sikkerhet. De fleste stater har i dag ikke valgt å bygge ned eller avskaffe sine dyre militære strukturer. Dette kan forstås som uttrykk for det realistene i statsvitenskapen kaller “selvhjelp”, hver stat har ansvar for egen sikkerhet. Videre kan man se at de fleste småstater i Europa er medlem av NATO, og at statene har valgt en alliansestrategi for å beskytte seg selv.

I realismeteorien er det primært snakk om tre teorier. Den mest utbredte er “strukturell realisme” som er utviklet av Kenneth Waltz. Denne teorien innebærer at en stats strategiske interesser bestemmes av naboskapet til andre stater. Andre betydlige momenter i realismeteorien er om stater har status-quo interesser, hvor de vil beholde statens grenser som de er og maktrelasjonen mellom stater som den er, eller stater som kan ha revisjonistiske interesser som vil endre både grenser og status. (Matlary, 2021, s.120)

Et eksempel på strukturell realisme er Norges naboskap til Russland; Småstaten Norge har strategiske interesser som primært stammer fra naboforholdet, spesielt i nord der den strategiske atomvåpenbasen til Russland befinner seg. Barentshavet, Svalbard og Nord-Norge er alle berørt av den geografiske nærheten til baser som er av avgjørende betydning for Russland i forholdet til USA og NATO. Så geografisk beliggenhet og naboskap spiller en vesentlig rolle for staters strategi, men politikken mellom gitte stater kan endre et spent forhold til det motsatte. Norge står i skvis mellom stormakter, ikke ulikt tidligere perioder. Primærårsaken er beliggenhet. (Matlary, 2021, 121)

Man kan også argumentere for at stater som USA og Russland har status quo-interesser, som vil si at de vil beholde statssystemets grenser som de er, og maktrelasjonen som stater slik der er. NATO ble tross alt i sin tid til for å balansere Sovjetunionen.

Dagens usikkerhet mellom statene i dag går ut på at de involverte statene ikke aksepterer status-quo-staters fremstilling av egne interesser som defensive, men som ekspansjonistisk. Dette innebærer også forholdet mellom NATO og Russland, en grunnleggende mistillit hvor begge parter mener den andre offensiv, men selv mener de er defensive. (Matlary, 2021, s.123)

Maktforholdet mellom USA og Norge innen NATO er asymmetrisk, og dermed finnes det et avhengighetsdilemma. Det norske valget innenfor dette dilemmaet står mellom nasjonalt og internasjonalt fokus. Hvor langt kan norske myndigheter strekke seg for å imøtekomme amerikanske ønsker om risiko- og byrdefordeling i utlandet før det går på bekostning av nasjonalt forsvar? Desto flere ressurser som brukes på sikkerhetsinteresser i utland, desto færre ressurser blir igjen til å støtte oppunder nasjonale forsvarsoppgaver.

Med det sagt, er ikke dette en påstand om at internasjonale operasjoner ledet av USA automatisk går på bekostning av den nasjonale forsvarsberedskapen. Internasjonale operasjoner har løftet kompetansen i Hæren og i Forsvarets spesialkommando, og skapt et bredere grunnlag for beslutningstaking, holdninger og mental robusthet (Heier, 2019).

Men siden dette er en hårfin balansegang, finnes det også ulemper med deltakelsen.

Konsekvensene kan påvirke handlingsrommet som norske myndigheter forsøker å skaffe seg i møte med russiske styrker i nord. Tidligere FFI-direktør Nils Holme mente at det knapt fantes styrker igjen som var egnet for “høyintensitetsstrid” som kunne fremme norske interesser utover en beskjeden håndtering av hendelser i fredstid og mindre episoder. Tidligere generalinspektør for Hæren generalløytnant Robert Mood hevdet at Norge er fullstendig prisgitt at andre vil ta ansvar for vår sikkerhet hvis noe skjer. Norge har et nasjonalt forsvar med så marginal forsvarsevne at det enkelt kan utmanøvreres. (Heier, 2019)

Avhengigheten til USA kan også ses i lys av måten Norge ønsker å fremstå på i NATO, som et av de mest konstruktive og samarbeidsvillige medlemmene i alliansen. Ikke fordi NATO i seg selv er redningen for norsk sikkerhet, men fordi NATO er det viktigste ankerfestet for et sterkt amerikansk lederskap og engasjement i Europa.

Spørsmålene som dukker opp er mange. Med de gnisningene som er mellom stormaktene, hvor står Norge? Og hvilke konsekvenser kan det potensielt få for de nasjonale interessene?

1.2 Disposisjon

Utviklingen av både nordområdepolitikken og den sikkerhetspolitiske situasjonen gjør at trusselbildet er stadig i endring. For å analysere og få en bredere forståelse vil jeg anvende

realismeteori og allianseteori med utgangspunkt i arbeidet til Stephen Walt. Dette vil gi et rammeverk til å forstå alliansen, og forholdet Norge har til NATO. For å analysere norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk trekkes det inn teorier fra studier av internasjonal politikk. Realismen utgjør et teoretisk perspektiv som går til kjernen av temaet maktforhold mellom stater. Denne oppgaven vil undersøke styrken i realismen som forklaringsmodell på norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette vil bli forklart i kapittel 2.

I kapittel 3 vil jeg ta for meg den strategiske utviklingen av NATO, og med utgangspunkt i dette diskutere dagens strategier, og Norges posisjon. Kapittel 4 vil hovedsakelig bestå av temaer som Norges sikkerhetspolitikk i nord, og utfordringene knyttet til dette med tanke på Russlands posisjon og interesser i nordområdene. Kapittel 5 vil ta for seg NATOs posisjon og interesser i nord, og eventuelt hvilke strategier som blir brukt for å styrke tilstedeværelsen, eller om det er mangel på strategier. Her er det også interessant å trekke inn Norges interesser i nordområdene, både i forhold til Russland, men også NATO.

1.3 Metodisk tilnærming

Metoden jeg vil anvende i denne oppgaven vil hovedsakelig være dokumentanalyse. Ved dokumentanalyse kan jeg analysere innhold i dokumenter som er relevante for problemstillingen og studiet. Jeg vil også anvende litteraturstudie som metode. En litteraturstudie er en teoretisk oppgave som bygger på data og materialer hentet fra bøker og andre skriftlige kilder. En litteraturstudie innebærer altså systematisk søkning etter informasjon, kritisk granskning og sammenligning av temaer knyttet til den sikkerhetspolitiske situasjonen i nordområdene (Forsberg og Wengström, 2008). Fordelen med en litteraturstudie er den store informasjonstilgangen. En ulempe kan være at den informasjonen man finner, ikke alltid innehar den kvaliteten man er ute etter, men bruke litteratur som er fagfellevurdert som bidrar til å heve validiteten og troverdigheten. Da er det viktig å være kildekritisk, og benytte seg av troverdige kilder. Jeg vil for det meste hente informasjon fra vitenskapelige artikler og bøker. Denne studien baserer seg hovedsakelig på sekundærkilder. Med sekundærkilder menes data som er samlet inn og vurdert av andre, men som har overføringsverdi til denne studien. Sekundærkildene er i all hovedsak hentet inn fra litteratur tilgjengeliggjort på internett gjennom bruk av ulike søkeverktøy, men også litteratur i bokform. At studien er skrevet på norsk, mens hovedtyngden av materialet er skrevet på engelsk, er en utfordring. Jeg har oversatt til norsk der hvor jeg har funnet det hensiktsmessig,

men enkelte ord og uttrykk var det vanskelig å finne gode norske oversettelser til. Der har jeg valgt å beholde det engelske uttrykket.

Begrepet validitet defineres som hvor godt, eller relevant, dataene representerer fenomenet. Validitet kan deles inn i tre undergrupper; begrepsvaliditet, indre validitet og ytre validitet. Begrepsvaliditet dreier seg om relasjonen mellom det generelle fenomenet som skal undersøkes, og de konkrete dataene (Johannessen et.al, 2016, s.66). De aktuelle begrepene i denne oppgaven, NATOs strategi og Norges sikkerhetspolitiske behov i nordområdene – er komplekse. For å beskrive NATOs strategi bruker jeg NATOs offisielle dokumenter og uttalelser, samt aktuelle empiriske data. Dette sikrer begrepsvaliditeten, og jeg anser den som god.

En undersøkelse har god indre validitet dersom den kan slå fast at effektene på den operasjonaliserte avhengige variabelen skyldes de operasjonaliserte uavhengige variablene, og ikke andre systematiske faktorer. Dette kan beskrives som en kausal relasjon mellom operasjonaliseringene. For å oppnå en tilfredsstillende grad av indre validitet, må operasjonaliseringen være nøyaktig (Lund, 2002, s.116-120). Operasjonaliseringen i denne oppgaven inngår i det som ble beskrevet i avsnittet om begrepsvaliditet.

Ytre validitet viser til forskningsarbeidets evne til å gjøre ikke-statistiske generaliseringer til eller over de aktuelle individer, situasjoner og tider (Lund, 2002, s.123). Utvalget er også sentralt for forskningsarbeidets evne til å generalisere. Dersom utvalget er lite, eller enhetene har egenskaper som skiller dem sterkt fra resten, vil det være vanskelig å trekke generelle slutninger på bakgrunn av resultatene i utvalget (Lund, 2002, s.122). Denne oppgaven er som nevnt først og fremst ute etter å undersøke de unike forholdene som preger norsk sikkerhetspolitikk, hvor Norge står som NATO-land i nord og de ulike utfordringene det kan føre med seg. Mulighetene for å generalisere fra dette casestudiet til andre enheter, situasjoner eller tider blir sannsynligvis lav.

Reliabilitet er også en faktor som er verdt å nevne. Reliabiliteten på oppgaven er knyttet til dataens pålitelighet, nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides (Johannessen et.al, 2016, s.36). For å oppnå reliabilitet i denne oppgaven, som er en litteraturstudie, er det viktig å presentere kildene til

studien på en åpen måte. Kildene som er brukt i denne oppgaven er gjengitt i litteraturlisten og det skal være mulig å finne de samme dataene som jeg har brukt.

For designet på oppgaven har jeg valgt å benytte meg av casestudie. Casestudie omhandler det å undersøke noe spesifikt og kompleksiteten av en case. Unike sammenhenger kan enten være frembrakte effekter, der aktører sies å forårsake noe, eller uttrykk for spesifikke prosesser eller sammenhenger. Slike analyser er utbredt i case-studier (Andersen, 1997, s.592). Denne casestudien vil ha en deskriptiv tilnærming, og være fortolkende. Det vil si at jeg tar utgangspunkt i eksisterende teori, for å tolke de empiriske dataene og gjennomføre analysen. Casestudiet kan defineres forskjellig, men i dette tilfellet er målet å skaffe utdypende kunnskap om den aktuelle casen, og ikke generalisering utover den enkelte casen som er studert.

2.0 Realismeteori og allianseteori som grunnlag for forståelse av Norge som NATO i nord

For å analysere og få en bredere forståelse vil jeg anvende realismeteori og allianseteori med utgangspunkt i arbeidet til Stephen Walt (1987) og Glenn Snyder. Dette vil gi et rammeverk til å forstå alliansen, og forholdet Norge har til NATO. For å analysere norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk trekkes det inn teorier fra studier av internasjonal politikk. Realismen utgjør et teoretisk perspektiv som går til kjernen av temaet maktforhold mellom stater. Denne oppgaven vil undersøke styrken i realismen som forklaringsmodell på norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. For å gjøre dette på en ryddig måte vil jeg først presentere grunnleggende elementer i realismeteorien, deretter presentere allianseteorier som er utarbeidet av Glenn Snyder.

2.1 Realismeteori

Walt anfører at studiene av internasjonale relasjoner og forhold mellom stater kan forstås som en langvarig “konkurrans” mellom realismen, liberalismen og konstruktivismen.

Realismen på sin side har lange tradisjoner i internasjonal politikk. Realismen skildrer internasjonale anliggender som en kamp om makten mellom stater som setter sine interesser først og er generelt pessimistisk når det gjelder utsiktene for å eliminere konflikter og krig (Walt, 1998, s.31). Realismen dominerte blant annet i tiden hvor den kalde krigen pågikk, fordi den gav enkle, men sterke forklaringer for krig, allianser, imperialismen og hindringene for samarbeid (Walt, 1998, s.31).

Realismen er ikke en enkelt teori, og har utviklet seg siden den kalde krigen. Vi finner flere retninger innen realismen, blant annet klassisk realisme. Denne retningen vektlegger at stater på det menneskelige nivå har et behov for å dominere, som igjen førte til krig og konflikter (Walt, 1998, s.31). På den andre siden har den neorealistske retningen, som nærmest ignorerer menneske-tilnærmingen og setter søkelys på de effektene av det internasjonale systemet. Det internasjonale systemet består av stater hvor alle søker overlevelse, selvhjelp-system. Fordi systemet er anarkisk står hver stat seg selv nærmest, og må da overleve på egenhånd. Walt argumenterte med at denne tilstanden ville føre til at svakere stater balanserte

mot, snarere enn å benytte seg av bandwagoning med de mektigere rivalene (Walt, 1998, s.31). En annen viktig teori innen realismen er offense-defence teorien fremstilt av Robert Jervis. Han argumenterer med at krig og konflikt er mer sannsynlig om stater enkelt kan underlegge seg andre stater, som grovt sett dekker offense-delen. Om defence har overtaket, kan stater skille mellom offensive og defensive våpen, og dermed inneha midlene for å beskytte seg selv uten å virke truende overfor andre, og da dempe effektene av anarki (Walt, 1998, s.31).

For denne oppgaven vil jeg rette fokus mot den defensive retningen av realismen, også kalt defensive structural realism. Denne tilnærmingen til internasjonal politikk kombinerer elementer fra både defensiv realisme og strukturell realisme. Den søker å forklare staters atferd i det internasjonale systemet ved å vektlegge både deres interne motivasjoner og de eksterne strukturelle forholdene som påvirker dem. Retningen fokuserer veldig på at stater er rasjonelle aktører og at en stats handlinger er i tråd med dens interesser, samtidig som at statene vil ta med i beregningen hvilke reaksjoner som kan komme ved eventuelle handlinger eller oppførsel (Realism Reader, 2014, s.9).

Lignende som ved defensiv realisme, legger denne tilnærmingen vekt på staters primære mål om å sikre sin egen sikkerhet. Stater antas å være forsiktige og opptatt av å beskytte sine egne interesser og territorielle integritet. Den strukturelle delen av denne tilnærmingen, som er hentet fra strukturell realisme, menes at staters atferd påvirkes av det overordnede internasjonale systemet. Dette kan inkludere maktfordelingen mellom stater, eksistensen av supermakter eller andre faktorer som påvirker mulighetene og begrensningene for staters handlinger. Maktbalansen og forholdet mellom nasjoner i det internasjonale systemet spiller også en viktig rolle. Stater vil søke å opprettholde en balanse mellom sin egen makt og maktene til andre stater for å unngå å bli en målskive. Som i realismeteorier generelt, antas det at internasjonale relasjoner er preget av anarki, der det ikke er noen overordnet myndighet som kan opprettholde orden. Dette kan bidra til økt forsiktighet og en viss grad av mistro mellom stater (Realism Reader, 2014, s.134).

“Defensive structural realism” søker å kombinere de realistiske prinsippene med strukturelle faktorer i det internasjonale systemet for å forklare hvorfor stater handler som de gjør, eksempelvis sikkerhetsdilemmaet eller geografisk beliggenhet. Denne tilnærmingen gir en mer nyansert forståelse av staters adferd i internasjonal politikk, enn enkle teorier som fokuserer på enten interne eller eksterne faktorer.

Defensiv realisme i seg selv er en underkategori av neorealismen, og en teoretisk tilnærming innenfor internasjonale relasjonsteorier som ble utviklet av den amerikanske statsviteren Kenneth Waltz. Essensen i defensiv realisme går ut på hvordan nasjoner oppfører seg i det internasjonale systemet, og skiller seg fra offensiv realisme ved å fokusere mer på hvordan maktstrukturer og den overordnede sikkerhetssituasjonen påvirker stater til å forfølge en forsvarlig og mer konservativ utenrikspolitikk.

Defensiv realisme vektlegger betydningen av maktbalanse i internasjonale relasjoner. Teorien hevder at nasjoner søker å opprettholde en balanse mellom sin egen makt og maktene til andre stater for å sikre sin egen overlevelse og sikkerhet. Dette kan føre til en mer forsvarsrettet politikk og alliansedannelse for å avverge trusler. Defensiv realisme antar også at staters primære mål er å sikre sin egen overlevelse og sikkerhet. Dette betyr at stater ofte vil være forsiktige i sin utenrikspolitikk, og de vil unngå unødvendige risikoer og aggressive handlinger som kan utløse konflikter. I tråd med tanken om maktbalanse, kan stater i en defensiv realistisk tilnærming inngå allianser for å øke sin egen sikkerhet. Allianser kan være midlertidige og fleksible, og de dannes for å motvirke mulige trusler.

Denne retningen bygger på antagelsen om at det internasjonale systemet er preget av anarki og usikkerhet, der det ikke finnes noen overordnet myndighet som kan opprettholde orden og sikkerhet mellom nasjoner. Teorien antar at stater handler rasjonelt og søker å maksimere sin egen sikkerhet innenfor de begrensningene som det internasjonale systemet setter. Andre kjennetegn på defensiv realisme er strukturelle faktorer som geografi, tilgang til ressurser og offence-defence balanse. Materiell makt som driver staters utenrikspolitikk gjennom statslederes beregninger og oppfatninger, samt at innenrikspolitikken kan begrense effektiviteten til en stats respons på det som skjer utenfor grensene (Taliaferro, 2000, s.131).

Defensiv realisme representerer en mer moderat tilnærming til internasjonale relasjoner enn offensiv realisme, som antar at stater er mer villige til å forfølge aggressive målsetninger. Begge disse realistiske tilnærmingene bidrar til å forklare hvordan og hvorfor nasjoner handler slik de gjør i det internasjonale systemet, men de legger ulik vekt på motivasjonene bak staters handlinger. Denne retningen har innarbeidet sikkerhetsdilemmaet og flere offensive-defensive variabler inn i teoriene, slik som teknologi og geografi, som jeg skal gå litt inn på i neste delkapittel.

Defensiv realisme kan minne om neorealismen, og deler en del likheter. Men det er også viktige forskjeller mellom dem. En vesentlig forskjell er knyttet til graden av optimisme eller pessimisme om staters samarbeid og muligheten for å redusere konflikt. Defensiv realisme er vanligvis mer optimistisk enn neorealisme når det gjelder potensialet for samarbeid og begrensning av konflikt, da den setter søkelys på forsvar og maktbalanse som mekanismer for stabilitet i internasjonale relasjoner (Lobell, Ripsman, Taliaferro, 2009, s.854). Neorealisme er mer skeptisk til muligheten for varig fred og samarbeid, da den vektlegger systemets uforanderlige natur og staters konstante streben etter makt og overlevelse.

2.2 Allianseteori i lys av realismen

Allianser er en gammel anordning i internasjonal politikk. Kjernen i en allianse er at en stats militære styrke og politiske påvirkning gjerne øker når man inngår en allianse. Ideen er at en allianse skal virke avskrekkende mot eventuelle motstandere i fredstid, ved å kombinere styrker, og igjen muliggjør et felles forsvar om en eller flere av medlemmene opplever å bli truet eller angrepet. Allianser har fått mye kritikk opp gjennom årene, et klassisk eksempel er fra Peloponneskrigen 415-416 f.Kr. Det mektige Athen hadde til hensikt å underlegge øya Melos, som selv ønsket å forholde seg nøytral under Sparta. Folket på Melos avviste Athenerne, og valgte å stole på at Sparta ville komme til unnsetning. Historien viser at Sparta ikke kom til unnsetning, og at Athenerne drepte alle menn, tok kvinnene og barna til slaver og koloniserte øya selv (Himmelman, 2017, s.31). Thucydides konkluderte med at man sjeldent, eller aldri, kan være helt sikker på at ens allierte støtter opp under en krise (Zachariassen, 2013, s.12).

Walt (1987) definerer en allianse som et formelt eller uformelt forhold mellom to eller flere stater, hvor fokuset er på felles sikkerhet. (Walt, 1987, s.1) Men hva får stater til å støtte hverandres utenrikspolitikk eller territorielle integritet? Og hvordan velger stormaktene hvilke stater som beskyttes, og hvordan velger småstater hvilke stater de aksepterer beskyttelse fra?

I sitt kapittel om allianseformasjoner, beskriver Walt (1987) at allianser kan vanligvis bli sett på som en respons mot en ekstern trussel, men det er en stor uenighet om hva responsen er. Ifølge Walt (1987) så kan man identifisere to distinkte hypoteser på hvordan stater velger sine allierte partnere, som går ut på om staten allierer seg mot eller med den ytre trusselen. Walt beskriver to forskjellige hypoteser der "balancing" defineres som det å alliere seg med andre

stater mot den rådende trusselen, og “bandwagoning” justerer seg etter trusselmakten. (Walt, 1987, s.17) Vanligvis er disse hypotesene knyttet til hvilke kapabiliteter man skal alliere seg mot eller med, balancing med den svake, og bandwagon med den sterke siden. Walt skriver at denne oppfatningen burde bli revurdert, fordi det er flere faktorer som spiller inn når stater skal bestemme sine allierte. Makt er en viktig del av beslutningen, men ikke makt alene (Walt, 1987, s.21). Intensjoner, offensive kapabiliteter og den geografiske beliggenheten kan gi stater mulighet til å prosjektere makt. Øker avstanden mellom stater, minsker muligheten for dette. Derfor kan man også påstå at stater har større sannsynlighet for å alliere seg som et mottiltak mot naboland eller makter i nærheten av landegrensene. (Walt, 1987, s.24).

Stater som har store offensive kapasiteter kan sies å være mer sannsynlig å fremprovosere en allianse, enn stater som har begrensede kapasiteter. Dette kan være på grunn av geografisk beliggenhet, militært omfang og så videre. Den offensive kapasiteten og den geografiske nærheten er to faktorer som er nært beslektet, men stater som ligger innenfor en viss nærhet av hverandre har større muligheter for å være en troverdig trussel (Walt, 1987, s.26).

Balance of power-forskere har vist at stater som står ovenfor en ekstern trussel, har med stort flertall balansert seg mot trusselen kontra det å bandwagon med trusselen. Dette er først og fremst fordi en justering som bevarer mesteparten av en stats handlefrihet er å foretrekke fremfor å akseptere det å være underlagt en potensiell hegemon. Intensjoner kan også forandre seg og oppfatninger er upålitelige, da kan det være tryggere for stater å balansere mot potensielle trusler enn å håpe at mektige stater vil forbli velvillige. (Walt, 1985, s.16) Allianser har gjennom historien i stor grad variert i både struktur og formål. Unilaterale allianser er blant de mer sjeldne, men det har forekommet tilfeller hvor en stat garanterer for forsvaret av et annet land uten at garantisten får den samme lovnaden tilbake. Eksempel på en slik type allianse er Storbritannias løfte om å komme Polen til forsvar ved et eventuelt angrep fra Tyskland i 1939. De fleste alliansene er likevel bilaterale eller multilaterale, hvor medlemmene kommer med en gjensidig sikkerhetsgaranti. NATO er et eksempel på det sistnevnte. (Zachariassen, 2013, s.13)

Når allianser dannes kan vi se ulike utfordringer og dilemma som stater står ovenfor. Her vil jeg trekke frem Glenn Snyder, som har utviklet teorien med sikkerhetsdilemmaet innad i allianser. Snyders allianseteori tar utgangspunkt i en multipolar verdensorden, som vil si at makten i det internasjonale systemet er jevnt fordelt, og at det dermed ikke er en overordnet

stormakt eller stater som dominerer verdensbildet. Alternative internasjonale systemer er hegemoni og bipolar system, hvor henholdsvis ett eller to land dominerer og setter dagsordenen i det internasjonale systemet. Snyder argumenterer for sitt utgangspunkt ved å poengtere at det multipolare systemet har vært mer fremtredende enn andre alternative systemer i internasjonal historie (Snyder, 1997, s.167). Denne teorien tar utgangspunkt i to faser; primærfasen under prosessen når allianser skal dannes, og sekundærfasen oppstår etter at alliansen har blitt dannet. Enklere forklart opprettelsen og administreringen av allianser. Med administrering i dette tilfellet menes hvordan medlemmer i fellesskap og unilateralt fremmer sine interesser samt sikre alliansens fremtid og eksistens (Snyder, 1984, s.14). Ettersom NATO er en allianse som har eksistert over lengre tid, og mitt forskningsspørsmål dreier seg om alliansens administrasjon og utvikling, vil den delen av teorien som setter søkelys på alliansens administrasjon være mest relevant.

2.2.1 Avhengighet

Innenfor sikkerhetsdilemmaet er den viktigste og mest avgjørende faktoren *avhengigheten* av partene i alliansen, altså hvor mye de trenger hverandres hjelp og oppfatningen av hverandres avhengighet. Desto mer avhengig den allierte er, desto mer sannsynlig er det at kostnadene og risikoen for abandonment vil veie opp for kostnadene og risikoen for entrapment.

Avhengighet kan brytes ned til fire faktorer; den første går ut på statens behov for assistanse i krig og konflikt til den grad at den militære kapasiteten ikke strekker til i forhold til sin motstander. Den andre faktoren går ut på den alliertes kapasitet til å bidra med assistanse (Om den allierte har mer ressurser, er stater mer avhengig til det punktet hvor kombinerte styrker gir tilstrekkelig sikkerhet. Den tredje er graden av konflikt og spenning med motparten, desto større graden av konflikt er desto mer sannsynlig er det at assistanse fra den allierte er nødvendig. Den fjerde er statens omstilling eller justeringsalternativer, desto flere alternativer og tilfreds de er, desto mindre er de avhengig av sin allierte partner. Disse faktorene vil variere og forandre seg over tid, og noen også forandre seg i den motsatte retningen (Snyder, 1984, s.472).

Tormod Heier (2018) skriver også at det kan være vanskelig å finne balansen når man står ovenfor et avhengighetsdilemma. Dette gjelder spesielt når den mindre staten trenger den allierte mer enn andre veien. Mindre stater som lener seg på støtte utenfra kan også kjenne på

frykten for å bli marginalisert, også kjent som *abandonment*. Dette er grunnen til at stater gjerne setter til side nasjonale interesser, for å holde balansen med den større allierte makten. Det å bli oppfattet som en gratispassasjer, kan også fremkomme som skadelig for staten, da egoistiske trekk kan undertrykke fellesskap mellom de små og store statene i en felles forsamling. Derfor, som et tegn på velvilje og lojalitet, er småstatene mer velvillige til å imøtekomme krav fra de større statene. Dette kan imidlertid fremkalle en gjensidig respekt, anerkjennelse og en gjensidighet for de alliertes sikkerhetsbehov. Det kan også gi staten mer oppmerksomhet fra den allierte stormakten, og staten kan opprettholde en relevanse innenfor alliansen (Heier, 2018, s.271).

En annen avgjørende faktor jeg vil trekke frem er graden av *strategisk interesse* for partene til å forsvare hverandre. Strategisk interesse er en interesse for å holde den alliertes ressurser utenfor motstanderens hender. Dette er forskjellig fra avhengighet som tidligere definert, siden dette refererer til det å unngå at motstanderens makt vokser, i motsetning til behovet for assistanse om krig og konflikt oppstår. I praksis er disse to nært relatert, siden den alliertes selve eksistens er en forutsetning for sin bistand. Strategisk interesse kan også kalles indirekte avhengighet, og den alliertes bistand kan kalles direkte avhengighet. De fleste allianser i en multipolar verden involverer begge typer av avhengighet, men det er et skille mellom disse da allierte kan være avhengige i forskjellig grad på forskjellige arenaer. Grunnen for disse variasjonene kan eksempelvis være geografiske faktorer og maktforskjeller mellom allierte (Snyder, 1984, s.472).

2.2.2 Abandonment og entrapment

I et multipolart system er allianser aldri “hogd i stein”, uansett avtaler og lignende. Derfor er det alltid en risiko for å bli forlatt av ens allierte, heretter referert til som *abandonment*. Man kan forklare *abandonment* som frafall, og det kan være flere faktorer som påvirker en stats frafall i en allianse. Den allierte staten kan gjenopprette samarbeid med motstanderen, staten kan oppheve alliansen, staten kan mislykkes i å innfri sine eksplisitte forpliktelser, eller han kan mislykkes å gi støtte i beredskapssituasjoner der det forventes støtte. I de to sistnevnte variantene kan alliansen forbli intakt, men forventningene om støtte som ligger til grunn er svekket (Snyder, 1984, s.466).

Entrapment på den andre siden betyr å bli dratt inn i en konflikt over alliertes interesser som man ikke deler. Interessene til allierte er som regel ikke like, i den grad de er delt kan de verdsettes i ulik grad. Entrapment oppstår når en stat prioriterer bevaring av alliansen mer enn prisen av å kjempe for de alliertes interesser (Snyder, 1984, s.466).

Risikoen for abandonment og entrapment varierer ulikt av hverandre, om ene blir redusert øker risikoen for den andre.

Glenn Snyder (1997) understreker at man ikke kan forstå hvordan en allianse opptrer uten å ta i betraktning konteksten alliansen opererer i. Hvordan en allianse fungerer vil dermed variere med hvordan det internasjonale systemet ellers fungerer. (Snyder, 1997, s.167)

Når en allianse endrer seg, vil også systemet endre seg. NATO er også en allianse i endring. Det russiske angrepet på Ukraina har bidratt til en mer omforent vestlig forståelse av sikkerhetsutfordringene og styrket det transatlantiske sikkerhetsfellesskapet (Forsvarsanalysen, 2023, s.15). Denne situasjonen har også ført til at Finland og Sverige har søkt medlemskap i NATO, noe som endrer sikkerhetsspørsmålet i Norden og endrer sikkerhetsbildet i Nord-Europa. Med Sverige og Finland i NATO, påvirket det også entrapment og abandonment for Norges del. Norge har lenge stått alene i nord, men med Finland og Sverige som medlemsland og naboland minsker det frykten for abandonment. Men som tidligere nevnt, når abandonment minsker så øker entrapment.

Svensk og finsk NATO medlemskap vil endre et grunnleggende premiss i norsk forsvarsplanlegging. Det åpner muligheter for å tenke nytt om hvordan vi skal møte trusler mot den skandinaviske halvøya, om tettere integrering av løpende militær virksomhet og om sterkere løsninger i et totalforsvars-perspektiv. De samlede militære styrkene på den skandinaviske halvøya er betydelige. Det styrker norsk sikkerhet, samtidig som det også skaper økte forventninger blant andre allierte til at Norden ivaretar sikkerheten på NATOs nordflanke (Forsvarsanalysen, 2023, s.19).

Forsvarsanalysen (2023) viser også til at selv om Norge, Sverige og Finland har en felles trusselforståelse, har de tre landene noe ulik geografi og forskjellig strategisk fokus. Norge med sin lange kystlinje, har oppmerksomheten rettet mot nordområdene, mens Sverige og Finland fokuserer på Østersjøen og Baltikum. Med de to nye medlemslandene må Norge være forberedt på at NATOs fokus i Norden vil forskyve seg fra Norge og nordområdene mot Finland og Baltikum (Forsvarsanalysen, 2023, s.20). Sverre Diesen (2022) skriver at finsk og

svensk NATO-medlemskap kan utløse en strategisk dominoeffekt i Nord-Europa. Dette innebærer at det strategiske styrkeforholdet vil gå i NATOs favør. Østersjøen vil bli et NATO-innlandshav, som gir konsekvenser for den russiske østersjøflåten og at operasjoner i disse farvannene blir vanskeligere for russerne. Østersjøen vil ha NATO-luftbaser på tre kanter, hundrevis av nye kampfly på NATOs side, og i tillegg Sveriges maritime flåte (Diesen, 2022). Dette er både vel og bra for NATO, og for Norge. Men det vi ser, er at abandonmenten minsker, og at entrapment øker. Grunnen til dette er at med disse områdene rundt Østersjøen, gjør at vi befinner oss i problemstillingen "Nordområdene vs Baltikum". I allianseteorien er det dette entrapment handler om. Abandonment har blitt minsket fordi nabolandene også har søkt seg inn i alliansen, men samtidig så vil nabolandenes interesser også overskygge egne interesser, som er essensen i entrapment.

Selv om abandonment blir minsket om Sverige og Finland blir NATO-medlemmer, er det fortsatt viktig for Norge å forbli relevant innad i alliansen. Hva gjør dette?

2.2.3 Interesser

En annen faktor som påvirker både risikoen for abandonment og risikoen for entrapment er hvorvidt de alliertes interesser mot motparten stemmer overens med hverandre.

Om disse interessene er tilnærmet lik og verdsatt på lik linje, blir risikoen minimert for begge parter, siden man kan da anta at begge de allierte er villig til å kjempe for sine interesser. På den andre siden, om interessene er forskjellige, vil de allierte partene risikere entrapment ved å "slukke brannen" hos den allierte partneren, men også frykten for abandonment ved at den allierte partneren tar et skritt til siden hvis statens interesser er truet (Snyder, 1984, s.467).

En stat som har lav grad av avhengighet, har i utgangspunktet god mulighet til å få alliansen til å ivareta sine interesser ettersom en annen stat med lav grad av avhengighet kan "true" med å trekke seg fra alliansen. Snyder påpeker at selv om noen land er preget av stor avhengighet til en allianse, kan også disse statene vinne frem dersom de er villige til å ofre nok for å få gjennomslag. Tanken er at selv om landet i stor grad er avhengig av alliansen, vil en allianse i noen tilfeller være villig til å strekke seg langt for å beholde medlemmene (Snyder, 1984, s.467).

3.0 Sikkerhetspolitiske prioriteringer i NATO

NATO ble grunnlagt i 1949 i kjølvannet av andre verdenskrig, i den hensikt å beskytte friheten og sikkerheten til medlemslandene med politiske og militære virkemidler. Alliansen ble hovedsakelig opprettet for å beskytte mot den sovjetiske trusselen under den kalde krigen. Siden da har det som startet med 12 medlemsland, utviklet seg i senere år til å inkludere 31 medlemsland og har blitt en av de viktigste sikkerhetsorganisasjonene i verden. NATOs primær oppgave frem til Sovjetunionens fall i 1991 var å forsvare medlemslandene mot en eventuell sovjetisk invasjon (Cooper, 2005-2007). Organisasjonen hadde en sterk militær tilstedeværelse i Europa, og jobbet for å avskrekke sovjetisk aggresjon ved å vise militær styrke og samarbeide tett med USA. NATO-medlemmene var forpliktet til å hjelpe hverandre i tilfelle en væpnet konflikt, og organisasjonen spilte en viktig rolle i å opprettholde stabilitet og sikkerhet i Europa under den kalde krigen (Cooper, 2005-2007). Denne forpliktelsen er essensen i NATO og inngår i artikkel 5 i Atlanterhavspakten også kalt Washington-traktaten, som ble vedtatt under dannelsen av forsvarsalliansen. Denne lyder slik;

“Partene er enige om at et væpnet angrep mot en eller flere av dem i Europa eller Nord-Amerika skal betraktes som et angrep mot dem alle, og er følgelig blitt enig om at hvis et slikt væpnet angrep finner sted, vil hver av dem under utøvelsen av retten til individuelt eller kollektivt selvforsvar [...] bistå den eller de angrepne parter ved enkeltvis og i samråd med de andre parter straks å ta slike skritt som den anser for nødvendig, derunder bruk av væpnet makt, for å gjenopprette det nordatlantiske områdets sikkerhet.

Ethvert slikt væpnet angrep og alle forholdsregler som blir tatt som følge av dette, skal øyeblikkelig meldes til Sikkerhetsrådet. Slike forholdsregler skal bringes til opphør når Sikkerhetsrådet har tatt de skritt som er nødvendige for å gjenopprette og opprettholde mellomfolkelig fred og sikkerhet.” (NATO, 1949).

På tross av den tidvis store spenningen under den kalde krigen, ble alliansen aldri satt på prøve. Den kalde krigen endte som en kald krig. I ettertiden av den kalde krigen var hovedspørsmålet om hvordan NATO kunne beholde sin relevanse i det nye sikkerhetsbildet. Ett av punktene var hvordan NATO måtte reformeres for å kunne møte den nye typen trusler, og det andre var å sikre det amerikanske militære nærvær i Europa, uten den overhengende sovjetiske trusselen (Græger, 2008, s.25) Selv om organisasjonens hovedoppgave endret seg med Sovjetunionens fall, har NATO fortsatt spilt en viktig rolle i å opprettholde stabiliteten

og sikkerheten i Europa og resten av verden. NATO har vært involvert i en rekke fredsbevarende operasjoner og humanitære innsatser, dette inkluderer Bosnia, Kosovo, Afghanistan, Pakistan og Libya. Man kan si at NATOs oppgave gikk fra kollektivt forsvar til kollektiv sikkerhet.

Det unike med NATO, er at alliansen besitter en permanent innlemmet militær kommandostruktur, som innehar kapasiteten til å planlegge, koordinere og lede kompliserte og omfattende operasjoner på et strategisk, operasjonelt og taktisk nivå (Gade og Hilde, 2015, s.101). Beslutninger om å iverksette slike operasjoner fattes med konsensus på høyeste politiske hold i Rådet. Rådet kan innebære presidenter og statsministere på toppmøtenivå, utenriks- og forsvarsministere på ministernivå, eller på ambassadørnivå. Beslutningen baseres på innhentet etterretning, informasjon og vurderinger og anbefalinger fra andre ledd i alliansen (Gade og Hilde, 2015, s.101). Det nevnes også at i de senere år har NATOs kommandostruktur blitt kraftig redusert. På slutten av den kalde krigen bestod den av rundt 24 500 personer spredt på 78 hovedkvarter. Ved revisjonen i 2012, bestod kommandostrukturen av 8500 personer fordelt på 7 hovedkvarter (Gade og Hilde, 2015, s.101). Selv om kommandostrukturen er redusert, anses den likevel å inneha kapasiteten til å planlegge, koordinere og lede NATO-operasjoner, men det forutsetter at strukturen er fullt bemannet, og at personell har nødvendige trenings- og øvelsesnivå (Gade og Hilde, 2015, s.102).

I tillegg til en velfungerende kommandostruktur, er alliansen også avhengig av en kapabel styrkestruktur. Det innebærer at den har den nødvendige slagkraften, reaksjonsevnen og utholdenhet. Styrkestrukturen kan bli NATOs livline i møte med utfordringer. I norsk perspektiv ser vi det i forhold til nordområdene. I ettertiden av den kalde krigen ble forsvarsbudsjettene hos de fleste medlemsland redusert, og fortsatte å minke utover på 2000-tallet. Dermed slet mange land med å finansiere en profesjonell, fleksibel og mobil struktur. Dette gjorde at ambisjonsnivået for antallet og størrelsen på NATO operasjoner, ikke var mulig uten USAs forholdsvis store bidrag av styrker (Gade og Hilde, 2015, s.104). Også erfaringer fra internasjonale operasjoner i Afghanistan og Libya viser at mange europeiske allierte har mangler i sin militære evne (Heier, 2012, s.20). Det har imidlertid skjedd en utvikling siden den tid, og Russlands annektering av Krim og videre konflikt med Ukraina, skapte i 2014 en ny oppmerksomhet i NATO. Dette resulterte i robuste styrker med høy

mobilitet og beredskap. Samt at det ble besluttet å iverksette en handlingsplan som skulle øke reaksjonsevnen (Gade og Hilde, 2015, s.105).

Sikkerhetsbildet som har preget NATO er komplekst, men sikkerhet og forsvar har alltid hatt den største prioriteten. Siden 2010 har sikkerhetsbildet endret seg betydelig, og vi har sett en økning i cyberangrep, spredning av falske nyheter og desinformasjon, samt en økning i trusler fra ikke-statlige aktører. Dette har ført til at NATO har måttet øke sin innsats for å beskytte medlemslandene og styrke samarbeidet med partnere utenfor alliansen. NATO har også prioritert å modernisere sine forsvars- og sikkerhetskapasiteter for å møte disse nye truslene (NATO, 2022). NATOs kjerneoppgaver er fortsatt basert på kollektivt forsvar, og tyngdepunktet i dette ligger i avskrekking og forsvar, forebygging og krisehåndtering, samt kollektiv sikkerhet. Det strategiske konseptet til NATO legger vekt på å sikre den nasjonale og kollektive motstandskraften, som er avgjørende for kjerneoppgavene og underbygger innsatsen for å beskytte nasjonene, samfunnene og verdiene (NATO, 2022). Endringene i det strategiske konseptet har et tydelig skille. Tidligere var det en definert trussel NATO skulle forholde seg til. I tiden etter den kalde krigen har trusselbildet blitt vagere, og det har vært vanskelig å fokusere forsvaret mot én enkelt trussel. Inntil nå.

Russlands invasjon av Ukraina, som startet 24. februar 2022, har utviklet seg til den største bakkekrigen i Europa siden andre verdenskrig med enorme menneskelige lidelser og materielle ødeleggelser (FFI, 2022, s.14). FFI nevner i Forsvarsanalysen 2022 at invasjonen av Ukraina har bidratt til en styrket vestlig forståelse av sikkerhetsutfordringene, og en styrking av det transatlantiske sikkerhetsfellesskapet. Det nevnes også at den amerikanske støtten til NATO har vært sterkere enn på lang tid, og USA har bidratt som hovedleverandør med våpen og utstyr til Ukraina (FFI, 2022, s.16).

Per dags dato er Russland den mest betydelige og direkte trusselen til de alliertes sikkerhet, fred og stabilitet i det Euro-Atlantiske området. I NATOs strategiske konsept fra 2022 nevnes det at Russland søker innflytelse og kontroll gjennom tvang, undergraving, aggresjon og annektering. For å gjøre dette blir det benyttet konvensjonelle, så vel som cyber- og hybridvirkemidler mot NATO og deres partnere. Det beskrives at Russland bruker sin tvangsmessige militære holdning, retorikk og bevisste vilje til å bruke makt for å forfølge sine politiske mål, som undergraver den regelbaserte internasjonale orden (NATO, 2022, s.4). Dette i tillegg til moderniseringen av atomvåpen og den voksende trenden med blokkeringer

av radiosignaler, som tilsynelatende er et mål om å destabilisere land i øst og sør. I nordområdene er den strategiske utfordringen Russlands evne til å forstyrre allierte forsterkninger og navigasjonsfriheten over Nord-Atlanteren. Summen av dette, samt Moskvas militære oppbygging, herunder i de Baltiske landene, i områdene rundt Svartehavet og Middelhavet, og den militære integreringen med Hviterussland, er det som utfordrer NATOs sikkerhet og interesser (NATO, 2022, s.4).

3.1 NATOs strategiske konsept

Siden NATOs grunnlegging i 1949 har alliansen publisert åtte strategiske konsepter. Fjorårets som ble vedtatt under toppmøtet i Madrid var det fjerde etter den kalde krigens slutt. De strategiske konseptene blir publisert etter paragraf 12, som åpner for en “fornytt granskning av denne pakt”. Utviklingen av de strategiske konseptene har endret seg gjennom tidene, alt etter hvilke utfordringer og trusler alliansen har stått overfor.

Man kan sammenligne Atlanterhavstraktaten som en slags grunnlov, og det strategiske konseptet som en mer sentral lov som gir føringer. Under den kalde krigen var hovedmålet klart - å forsvare NATO mot Sovjetunionen. De tidligere strategiske konseptene bærer derfor preg av militære føringer for best mulig forsvar og hvordan møte et angrep fra øst. Etter den kalde krigens slutt, var det nye tider som krevde ny type strategiske konsept. Konseptene som ble publisert henholdsvis i 1991, 1999, 2010 og 2022 er mer politiske, samt offentlige dokumenter. I tillegg til føringer for NATOs utvikling og virke, formidler også disse strategiske konseptene NATOs formål og relevans til offentligheten (Hilde, 2022).

NATO tilpasser seg når de gjeldende strategiske konseptene blir vedtatt, og dokumentene kan sies å gjenspeile den sikkerhetspolitiske situasjonen. I 1991 ble Sovjetunionen oppløst og Tyskland gjenforent, samt måtte NATO tilpasses for å beholde sin relevans da Warszawapakten også ble oppløst. I 1999 kom et nytt strategisk konsept etter mange års erfaringer fra krevende konflikter på Balkan. I 2010 hadde sikkerhetslandskapet i verden endret seg drastisk, og fokuset til NATO lå på internasjonal terrorisme, spredningen av masseødleggelsesvåpen og regionale konflikter. I 2022 brøt det ut krig i Europa, og Russland gikk fra partner til motstander.

3.1.1 Lisboa 2010 vs Madrid Summit 2022

De strategiske konseptene har i stor grad vært tilbakeskuende i den forstand at de har formalisert tidligere beslutninger. Det er lite som er helt nytt, men sammenliknet med 2010-konseptet er imidlertid mye annerledes. Mest åpenbart gjelder det omtalen av Russland – noe som var et viktig argument for å oppdatere konseptet. Mens Russland omtales som en strategisk partner i 2010-konseptet (*NATO-Russia cooperation is of strategic importance as it contributes to creating a common space of peace, stability and security (NATO, 2010)*), er landet nå omtalt som den største signifikante og direkte trusselen mot de alliertes sikkerhet (*The Russian Federation is the most significant and direct threat to Allies' security and to peace and stability in the Euro-Atlantic area (NATO, 2010)*). Tilsvarende hevder 2010-konseptet at «the Euro-Atlantic area is at peace». 2022-konseptet slår fast det motsatte. Formuleringene i 2010 var utdaterte og har vært det i mange år (Hilde, 2022).

Det strategiske konseptet som ble utviklet under toppmøtet i Madrid 2022 har som tidligere nevnt tre kjerneoppgaver; avskrekking og forsvar, kriseforebygging og håndtering, og kollektiv sikkerhet. I konseptet fra 2010 var følgende hovedoppgaver definert: kollektivt forsvar, krisehåndtering, og trygghet gjennom samarbeid med partnere.

De tre kjerneoppgavene fra begge strategiske konseptene kan minne om hverandre, men de har blitt justert litt. Kollektivt forsvar fra 2010 har blitt byttet ut med avskrekking og forsvar. Krisehåndtering med kriseforebygging og -håndtering. Endringen i forebyggingsrollen og hva det innebærer er ikke åpenbart, og kan tolkes som en ny innfallsvinkel (Hilde, 2022). Den siste parten med felles sikkerhet er så å si den samme.

3.2 Kjerneoppgavene og Norge

Det strategiske konseptet er forankret i Atlanterhavstraktaten, og utformes for å klargjøre hvordan NATO skal utføre oppgavene nevnt i traktaten. De tre kjerneoppgavene i det strategiske konseptet fra 2022 er nevnt tidligere. Jeg vil gjerne kaste et ekstra lys på disse, og gå litt i dybden for å undersøke hvilke følger disse kan ha for Norge og norsk sikkerhetspolitikk. Det eksemplvis under avsnittet om avskrekking og forsvar at “Maritime security is key to our peace and prosperity. We will strengthen our posture and situational awareness to deter and defend against all threats in the maritime domain, uphold freedom of navigation, secure maritime trade routes and protect our main lines of communications.”

(NATO, 2022, s.7) Norge er en kystnasjon, og har som kjent verdens nest lengste kystlinje. Kysten er ikke bare der nordmenn bor og lever, den gir også en unik tilgang til og suverene retter over enorme og rike havområder. Dette er områder som er sju ganger større enn landterritoriet (Strømmen, 2021, s.135). Norges tilgang til havet og kysten gir en unik militær tilgang til Atlanterhavet og Barentshavet. I dag utgjør disse farvannene og regionen den desidert viktigste og enkleste aksene for å utøve vestlig militærmakt direkte, omfattende og raskt mot Russland. Likedan er Arktis og Atlanterhavet de viktigste aksene for projeksjon av russisk militærmakt mot USA og NATOs bakgård. Midt i dette maritime og strategiske smørøyet ligger Norge (Strømmen, 2021, s.135). Som nevnt er nordområdene svært viktig i sikkerhetspolitisk forstand for Russland, og landets største marineflåte er lokalisert på Kolahalvøya i nordvest. Landet skiller seg også fra de andre arktiske statene ved at Russland har en mye lengre arktisk kystlinje, en betydelig større arktisk befolkning og en langt mer utbygd industrivirksomhet i sine arktiske områder (Hønneland, 2014, s.107).

Nina Græger skriver at NATO-interesse for regionen er nødvendig, men igjen ikke tilstrekkelig for å håndtere Norges sikkerhetsutfordringer. Formelt sett har NATO ingen rolle i den type konflikter eller hendelser som er mest aktuelle i nordområdene. Dette er hendelser knyttet til territorielle krav i såkalte omstridte områder, altså områder der suverenitet ikke er permanent etablert i henhold til folkeretten (Græger, 2009, s.371). For å være så relevant som mulig for NATO, må Norge ha et tilpasset forsvar. Og som kystnasjon er det naturlig å fokusere på havområdene, og ha kapasiteter og ressurser i regionen som viser tilstedeværelse.

Hvordan tilpasse seg NATO om Norge skal være NATO i nord? Hvilke forutsetninger har dette for sikkerhetspolitikken og forsvarskapasitetene vi har i dag?

3.3 Sikkerhetspolitiske aspekter

NATO ble som kjent til for å avskrekke Sovjetunionen, og hadde dette som oppgave i over 40 år frem til 1990. Man kan si at i tiden etter andre verdenskrig, garanterte USA for Europas sikkerhet gjennom avskrekking. Det kan man nok si stemmer for dagens situasjon også. Det er forbudt å utvikle kjernevåpen, samt kjemiske og biologiske våpen. Men de atommaktene som hadde slike våpen da ikkespredningsavtalen ble til, har forpliktet seg til nedrustning, men

innehar fortsatt våpnene (FN.no, 2023). Skal man avskrekke, må man ha kapasiteter, evnen og politisk vilje for å ta risikoen. Risikoen er da å ta kampen, om den kommer. Kapasiteten har kanskje Europa, men muligens ikke risikovilje. USA har gått i bresjen lenge, og det sies at det som skremmer Russland er amerikansk militærmakt, og ikke europeiske lands arsenal (Matlary, 2023, s.119). NATO med USA i ryggen er dermed en troverdig trussel for Russland. Men den høyeste prioriteten for Vesten er å unngå krig mellom Russland og NATO, og NATO og Russland avskrekker hverandre (Matlary, 2023, s.127).

Tilbudet om Ukrainas NATO medlemskap i 2008 var å utfordre Russlands sikkerhetsbehov. Eller? Ukraina er et selvstendig land med egen suverenitet, som betyr at Ukraina får bestemme selv. Står det en stormakt i ryggen på andre land og bestemmer landets valg, er ikke disse landene suverene. Ellers i Europa har sikkerhetsdilemmaet minsket drastisk, som kan skyldes “the democratic peace thesis”, som omhandler at demokratier som er opptatt av velstand for befolkningen og økonomisk vekst, ikke vil bruke penger på aggresjonskrig (Matlary, 2023, s.108).

Europa har blitt et sikkerhetsfelleskap som har vokst tydelig frem etter andre verdenskrig. Som nevnt er den amerikanske støtten til NATO en bærebjelke for alliansen. USA har vært hovedleverandør av både våpen og militær støtte til Ukraina (FFI, 2023, s.16). Det kan være enkelt å se seg blind på det amerikanske “come-backet” til Europa, fordi USA er så stort at den store våpenhjelpen til Ukraina virker enorm, fordi vi har så små forsvar selv. Den situasjonen som NATO kan havne i, er rett og slett at USA kaster ballen til Europa. USA har bidratt med en enorm andel av byrden i over et år, nå må de rike og stabile demokratiene i Europa ta over (Matlary, 2023, s.183). USA har andre forsvarspolitiske engasjementer, og bortsett fra krigen i Ukraina, er den viktigste maktrivaliseringen i Asia med Kina (Matlary, 2023, s.182). Samtidig er det presidentvalg i USA i 2024, som kan føre til en tilbakevending til Trump-administrasjonens politikk og igjen usikkerhet rundt alliansetilknytningen (FFI, 2023, s.16) Samtidig er det bred enighet i USA om at Kina er en større strategisk utfordring enn Russland. Det kan heller ikke utelukkes at resultatet av presidentvalget i USA i 2024 kan føre til en tilbakevending til Trump-administrasjonens politikk og ny usikkerhet rundt den amerikanske alliansetilknytningen. Norge bør derfor være forberedt på at USA i framtiden vil kunne velge å involvere seg mindre i europeisk sikkerhet (FFI, s.16)

Under toppmøtet i Vilnius juli 2023 ble det understreket nødvendigheten for forpliktelsen til opptrapping og investere 2% BNP til forsvar og avskrekking, slik som artikkel 3 tilsier

(NATO, 2023, pt.27). Matlary (2023) nevner avhengigheten til USA også gjennom gjenoppbyggingen av Europa om det blir demokratisk seier. Det er nødvendig å ha USA med på laget som en sikkerhetsgaranti, og vil sannsynligvis inneha en rolle som leder an i bakgrunnen (Matlary, 2023, s.184). Avslutningsvis i kapittelet om konsekvensene av Ukrainakrigen skriver Matlary *“Selv om Biden vinner og NATO består med full amerikansk tilslutning, vil USAs rolle bli mer tilbaketrukket. Dette er ikke Europa forberedt på nå, og det er ingen klar leder i Europa som kan ta ansvar.”* (Matlary, 2023, s.184).

Denne stormaktrivaliseringen mellom USA, Kina og Russland kan bli tydeligere i nordområdene ettersom aktiviteten øker. Også klimaendringene kan gi økt aktivitet, ettersom det trolig vil bli isfrie somre i Arktis innen 2030 (Forsvarsanalysen, 2023, s.14). Dette kan bidra til nye økonomiske muligheter, men også økte spenninger i området. Russlands maritime doktriner fra 2022 understreker dette da den legger stor vekt på ressursutvinning, skipstrafikk, forskning og militær aktivitet i Arktis, og til og med Svalbard (Forsvarsanalysen, 2023, s.14). Videre hevder forsvarsanalysen fra 2023 at også USA og Kina henger seg på, og vil øke sin sivile og militære tilstedeværelse i Arktis i tiden fremover (Forsvarsanalysen, 2023, s.14).

4.0 Norsk sikkerhetspolitikk

Dette kapittelet vil hovedsakelig bestå av temaer som Norges sikkerhetspolitikk i nord, og utfordringene knyttet til dette med tanke på Russlands posisjon og interesser i nordområdene. For å få en forståelse av norsk sikkerhetspolitikk vil jeg ta for meg litt historikk, før jeg fokuserer på dagens sikkerhetspolitiske utfordringer. For å kunne gjøre en undersøkelse av oppgavens problemstilling, er det viktig å identifisere de største sikkerhetspolitiske utfordringene hvor Norge som NATO i nord står ovenfor. Sikkerhetspolitikk handler først og fremst om å forebygge og å håndtere trusler og konflikter som kan skade viktige nasjonale interesser. Man kan skille begrepet sikkerhetspolitikk mellom et tradisjonelt og et utvidet sikkerhetsbegrep. Jeg vil i min undersøkelse sette søkelys på det tradisjonelle begrepet, som omfatter forhold som er relatert til trusler mot et lands sentrale samfunnsverdier, suverenitet eller territorium. Det utvidede sikkerhetsbegrepet innebærer også trusler mot samfunnet, men er gjerne knyttet til forhold som miljø og klima, epidemier, terrorisme og kriminalitet (Kjølberg, 2015, s.27).

Fra 1905 til 1940 førte Norge en nøytralitetspolitikk for å unngå å bli innblandet i potensielle konflikter på det europeiske kontinentet. Riste (1991) skriver at norsk sikkerhetspolitikk ikke var et vanlig uttrykk før, og at det ble først nevnt i innstillingen fra Forsvarskommissjonen i 1947, og den innstillingen ble publisert i 1949. (Riste, 1991, s.5) Etter 1945 stod Sovjetunionen frem som en av verdens to supermakter, og det var usikkerhet om den østlige maktens intensjoner. Motsetningene mellom Sovjetunionen og Vesten førte til at Norge valgte medlemskap i NATO (Kjølberg, 2015, s.30). Disse motsetningene var av grunnleggende karakter både med tanke på motsatte ideologier og sikkerhetspolitiske motsetninger, herunder geopolitisk tenkning nullsumspill-logikk. Under den kalde krigen som fulgte, var sikkerhetspolitikken i nord hovedsakelig knyttet opp mot potensiell konflikt mellom øst og vest. Denne konflikten kunne ha sitt utgangspunkt hvor som helst, men på grunn av den strategiske betydningen til området var det en viss fare for at konflikten skulle spres til nordområdene. Siden Norge måtte forholde seg til begge stormaktene på hver sin side i sin sikkerhetspolitikk, ble “avskrekking og beroligelse” av Sovjetunionen og “integrasjon og avskjerming” av NATO og de allierte, de to sentrale begrepene i den sikkerhetspolitiske tenkningen under den kalde krigen (Kjølberg, 2015, s.32) (Hilde, 2021, s.317).

Et eksempel på hvordan man har gått fra å vektlegge én forståelse av «avskrekking og beroligelse» til en annen i møte med endringer i internasjonal politikk, er utviklingen det siste tiåret. Russlands fornyede stormaktsambisjoner og krigføring i Ukraina fra 2014 markerte slutten på epoken hvor fokuset lå på beroligelse i form av et forsøk på å innlemme Russland inn i et internasjonalt samarbeidsmønster (Bjur, 2022, s.9). I oktober 2022 uttalte Huitfeldt at Norges sikkerhetspolitikk «fremdeles skal være basert på avskrekking og beroligelse. Men disse størrelsene må rammes inn av den nye strategiske virkeligheten» (Huitfeldt, 2022). Nå er det ikke lenger noen tvil. I vurderingene av hvordan Norge skal møte dagens Russland, gjør mekanismene i den første balansegangen, kalibrert avskrekking, seg mer gjeldende enn de har vært på flere tiår (Bjur, 2022, s.10).

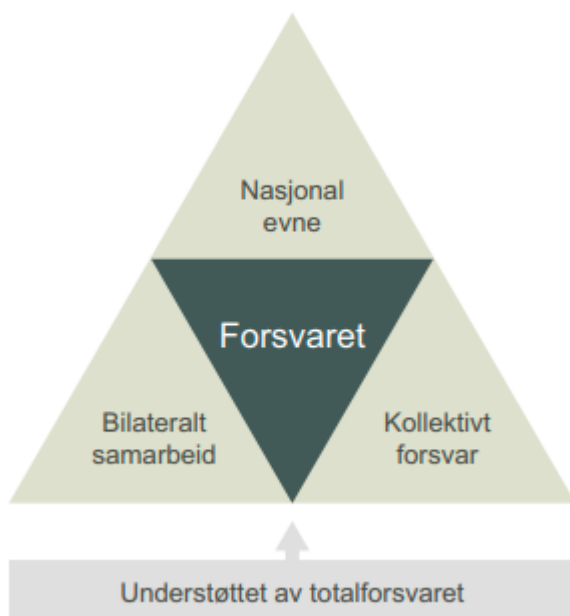
Avskjermingen var i bunn og grunn selvpålagte restriksjoner som begrenset alliert (og delvis norsk) militær aktivitet i nordområdene. Gjennom disse restriksjonene kom Norge tidvis i konflikt med den praktiske utøvelsen av NATOs strategier. Et eksempel fra 1960-tallet, hvor NATOs nordkommando anmodet om å øve alliansens mobile forsterkningsstyrke i Finnmark i 1964. Dette var i henhold til ambisjonene til kommandoen om å planlegge og øve på fremskutt forsvar mot et sovjetisk angrep. Dette ble avslått av norske myndigheter, og forble et tidvis problematisk spørsmål gjennom den kalde krigen (Hilde, 2021, s.318). Disse selvpålagte restriksjonene var i hovedsak for å understreke at norsk territorium ikke skulle bli benyttet som et springbrett for angrep mot øst, til formål om å berolige Sovjetunionen (Gade og Hilde, 2015, s.96).

En utvikling skjedde tidlig 2000-tallet, og etter 11.september 2001 deltok Norge i den USA-ledede operasjonen *Operation Enduring Freedom* (OEF) i Afghanistan, i kampen mot internasjonal terrorisme. Høsten 2003 ble det besluttet at NATO skulle overta ansvaret for ISAF (International Security Assistance Force), og norske myndigheter endret prioriteringen fra OEF til fordel for ISAF. Begrunnelsen for dette var å prioritere NATO og NATOs operasjoner, til fordel for OEF som utviklet seg til å bli en stadig mer kontroversiell operasjon (Hilde, 2021, s.324). Grunnen til norsk deltagelse i disse operasjonene var nødvendigheten av å vise solidaritet overfor USA, og faktumet at terrorangrepet 11.september utløste artikkel 5. Dermed ble Russland og nordområdene skjøvet i bakgrunnen.

Ved regjeringsskiftet i 2005 ble oppmerksomheten igjen rettet mot nordområdene, men fokuset var rettet mot økonomiske muligheter og miljømessige utfordringer. I 2007 vendte norsk sikkerhetspolitikk tilbake til tradisjonelle prioriteringer, og kastet lys på de potensielle sikkerhetsutfordringene som var i nordområdene, og de tradisjonelle kollektive

selvforsvarsoppgavene ble igjen sentrale målsettinger i norsk NATO-politikk (Gade og Hilde, 2015, s.97). I 2008 var langtidsplanen bygget videre på en tilnærming ved å vektlegge prinsippene for et moderne og fleksibelt innsatsforsvar, som omhandlet blant annet alliansetilpasning, langsiktig balanse mellom oppgaver, struktur og ressurser, sivilmilitært samarbeid, samt evne til å håndtere nasjonale og internasjonale utfordringer (Forsvarskommisjonen, 2023, s.37).

I den gjeldende langtidsplanen fastslås det at norsk sikkerhets- og forsvarspolitik har som mål å verne om norsk suverenitet, territoriell integritet, det demokratiske styresettet og handlefrihet mot politisk, militært og annet press. Forsvarevnen mot sikkerhetsutfordringer i fred, krise og krig er beskrevet i forsvarskonseptet (figur 4.1) (NOU 2023:14, s.45).

Figur 4.1 (NOU 2023:14, s.44)

Denne figuren beskriver Norges forsvarskonsept, hvor Forsvaret er i sentrum. Den består også av tre gjensidig avhengige elementer: vår nasjonale evne, vår kollektive evne i rammen av NATO, og vår evne gjennom bilateral støtte (NOU 2023:14, s.45).

4.1 Det norske forsvaret

Regjeringen publiserte en NOU i 2007 hvor de forklarte at det norske forsvaret måtte gjennom en omstilling. Den økonomiske satsingen regjeringen hadde på Forsvaret så langt

kunne ikke fortsette, da dette ville føre til en nedbygging som følge av manglende kjøpekraft (NOU 2007: 15, s.7). Regjeringen forklarer i sin stortingsproposisjon at: *“Forsvarets grunnleggende funksjon er å beskytte og ivareta Norges sikkerhet, interesser og verdier. Dette innebærer at Forsvaret må være i stand til å ivareta et bredt spekter av oppgaver på en troverdig måte. Forsvaret skal, sammen med våre allierte, bidra til å forsvare Norges suverenitet og territoriale integritet, og bidra til å forsvare og håndheve Norges suverene rettigheter. Forsvaret skal utøve norsk myndighet innenfor definerte områder, og bidra til å forebygge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser i Norge og norske nærområder.”* (St.prp. nr. 48(2007-2008) s. 10).

Per i dag er det norske forsvaret bygd opp i flere forskjellige avdelinger. Hærens operative styrker er bygd opp av: Brigade Nord - med sine åtte bataljoner (herunder tre manøverbataljoner og fem støttebataljoner) og et militærpolitikompani, Finnmark Landforsvar - med Porsanger Bataljon og grensevakten ved garnisonen i Sør-Varanger, Hans Majestet Kongens Garde, Etterretningsbataljonen og Forsvarets spesialkommando (Forsvaret.no). De geografiske tyngdepunktene ligger henholdsvis i nord (Troms og Finnmark) og i sør (Østerdalen og vaktstyrken i Oslo). Hærens hovedoppgave er å bidra til Forsvarets kriseforebyggende rolle, krisehåndtering gjennom evne til å avgrense et militært angrep, sikre mottak av og samvirke med allierte styrker og gjenopprette territoriell integritet (Leerand, 2022). I tillegg har vi Sjøforsvaret, Luftforsvaret og kystvakten. Sjøforsvaret har en nøkkelrolle i å hindre maritim maktprojeksjon, og hindre andre fra å utnytte vår geografi for egne militære formål. Strømmen (2021) skriver at den norske sjømakts viktigste roller i konfliktforebygging er:

- Kontinuerlig tilstedeværelse med kapasiteter til både tvang og makt, med troverdig vilje til å ta i bruk kapasitetene.
 - Troverdig, rask og konsekvent håndtering av trusler, hendelser og utfordringer mot vår suverenitet og suverene retter, inkludert håndheving ovenfor ikke-statlige aktører.
 - Å være NATOs øyne i nord. Sammen med resten av forsvaret, sikre alliansen med etterretning og tilstedeværelse i nasjonale farvann og nærområder (Strømmen, 2023, s.67).
- Luftforsvaret er den primære militære aktøren i luften, og skal bidra til den kontinuerlige overvåkingen av norsk luftrom og tilstøtende områder, samt etablering og opprettholde situasjonsforståelse for å understøtte nasjonal og alliert kommando og kontroll (NOU, 2023:14, s.197).

4.2 Forsvarevnen

Forsvarevnen kan defineres som en vurdering av Forsvarets egne evner, inkludert status og utfordringer for forsvarssektoren for øvrig, en vurdering av totalforsvaret i rammen av sivil-militært samarbeid og den internasjonale dimensjonen (NOU, 2023:14, s.49).

Forsvarskommisjonen la i år ut en rapport om forbedringspotensial i forsvarssektoren.

Utvalgsleder Knut Storberget understreket at "Forsvarevnen må økes. Det må skje nå, og det må skje kraftig." under fremleggingen av rapporten (NRK, 2023). Norske myndigheter skriver i sin langtidsplan for forsvarssektoren publisert 2020, at fokuset vil være å videreutvikle hæren, modernisering av materiell, samt øke den operative evnen (Prop. 14 S (2021-2022) s.98-99). FFIs forsvarsanalyse fra 2023 konkluderte med at utviklingen av Forsvaret ikke er i balanse, og at Forsvaret i dag ikke er i stand til å løse oppgavene i de mest krevende scenarioklassene. Den peker på store mangler på "usynlige", men viktige områder som forsyning, beredskap, kommunikasjon, sanitet og vertslandsstøtte. Dette tilsier at Forsvaret ikke vil fungere godt nok som et integrert system i krig (Forsvarsanalysen, 2023, s.51).

Ifølge Forsvarskommisjonen står dagens egne evner overfor to hovedutfordringer, hvorav første er risiko og usikkerhet knyttet til realisering og gjennomføring av vedtatte planer og politikk. Den andre er behovet for styrking og modernisering på bakgrunn av den pågående sikkerhetssituasjonen (NOU 2023:14, s.51). De peker også på at den operative evnen er i en nedgangsperiode frem mot 2028 på grunn av en rekke utdaterte kamp- og støttesystemer i flere domener, som alle byttes samtidig. Dette er en villet risiko på den operative evnen, for å få en økt evne på lengre sikt. Og på grunn av stram økonomi, har innføringen av nye systemer blitt skjøvet ut over en lengre periode. De fremhever også at en slik politikk i dagens situasjon er direkte uansvarlig (NOU 2023:14, s.51). Krigen i Ukraina har ført til en stor internasjonal etterspørsel etter både våpensystemer og ammunisjon, og har også gitt store konsekvenser for leveringstider, priser og tilgang på ressurser i store deler av verden. Anskaffelsestiden for ammunisjon vil nok fortsette å øke, da vi er inne i en periode hvor flere land i Europa rustet opp.

Etter NATO-toppmøtet i Wales i 2014 ble det vedtatt at målsettingen om at de allierte medlemslandene skulle bruke minst 2% av bruttonasjonalprodukt (BNP) på forsvar innen 2024 (NRK.no, 2023). I 2022 var Norges resultat på 1,6% av BNP. (The World Bank,

Military Expenditure). Regjeringen skriver derimot at målet vil bli nådd innen 2026 (Regjeringen.no, 2023). Forsvarsminister Bjørn Arild Gram understreker at forpliktelsen til 2%-målet er viktig for den nasjonale sikkerheten, og at en ny langtidsplan er på vei. Denne vil utdype opptrappingsplanen for Forsvaret, som må bli større og trenger mer ressurser for å opprettholde tilstedeværelsen i det nasjonale ansvarsområdet, og spesielt i havområdene (Regjeringen.no, 2023).

Forsvarskommisjonen peker også på at det er nødvendig og behov for en nasjonal maritim satsing (NOU 2013:14, s.301). Den operative kapasiteten til Sjøforsvaret vil økes noe når Kystvakten får tilført nye maritime helikoptre fra 2025, men det gjennomgående temaet er at Sjøforsvarets systemer står foran utskiftning eller oppgraderinger. Hovedutfordringen for Sjøforsvaret er imidlertid tilgjengelighet på overflatefartøy. Disse blir eldre, og den tekniske statusen er ikke god nok (NOU 2013:14, s.188).

4.3 Bilaterale forsterkninger

NATO er hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk, men det er også økt fokus på forsterket bilateralt, regionalt og multilateralt samarbeid. USA vil fortsette å være Norges viktigste allierte, men de står i stødig selskap sammen med blant annet Storbritannia, Tyskland og landene i norden. Finland ble NATO-medlem 4.april 2023, og Sverige mangler per dags dato to medlemsstemmer for å bli fullverdig NATO-medlem. Dette vil styrke NATO og nordisk sikkerhet, det vil tilføre en ny dynamikk i utviklingen av sikkerhets- og forsvarspolitisk samarbeid (NOU 2023:14, s.13). Dette kan gi Norge en nøkkelrolle for tilretteleggingen av allierte mottak og forsterkninger til Norden. Selv om våre to nabolands medlemskap i NATO gir muligheter for dypt og forpliktende samarbeid, vil vi ikke kunne forsvare oss alene. Dette stiller dermed spørsmålet om økt stabilitet og forutsigbarhet, og betingelser for dette er at Norge, inkludert våre nordiske naboer, tar større ansvar for egen sikkerhet (NOU 2023:14, s.13).

USA har støttet opp om styrkingen av NATOs kollektive forsvar og styrket sitt arbeid for europeisk sikkerhet gjennom det europeiske avskrekkingsinitiativet, European Deterrence Initiative (EDI). For Norge og våre europeiske allierte har dette stor betydning.

EDI er en amerikansk militærstrategi og finansiell innsats som har som mål å styrke USAs militære tilstedeværelse og avskrekkingsevne i Europa. Formålet med EDI er å adressere sikkerhetsutfordringer i Europa, spesielt i kjølvannet av økt russisk aggresjon og endringer i det europeiske sikkerhetslandskapet (Prop.90 S, 2022, s.8) EDI setter fokuserer på å styrke NATO-alliansens avskrekkingsevne overfor eventuelle trusler i Europa. Dette innebærer å ha tilstrekkelige militære ressurser og infrastruktur for å avskrekke potensielle motstandere fra å engasjere seg i aggresjon. Initiativet omfatter økt tilstedeværelse av amerikanske styrker i Europa, inkludert rotasjoner av tropper og utplassering av utstyr. Dette er ment å vise USAs forpliktelse til sine NATO-allierte og øke troverdigheten til avskrekkingen. EDI gir økonomisk støtte til NATO-landene i Øst-Europa for å styrke deres forsvarsevne og infrastruktur (Prop.90 S, 2022, s.8). Dette inkluderer midler for øvelser, trening, modernisering av militært utstyr og forbedringer i infrastruktur. Initiativet fremmer samarbeid og interoperabilitet mellom amerikanske styrker og deres NATO-partnere, slik at de kan samarbeide mer effektivt i tilfelle en krisesituasjon. Mens EDI ikke eksplisitt nevner Russland som en trussel, er initiativet utformet med tanke på å adressere utfordringer som oppstår som følge av russisk aktivitet i Øst-Europa, inkludert annekteringen av Krim og støtte til opprøret i Øst-Ukraina. EDI-fondene er inkludert i USAs forsvarsbudsjett, og de blir fordelt årlig. Finansieringen kan variere fra år til år, avhengig av prioriteringene til den amerikanske regjeringen. EDI er ment å styrke det transatlantiske partnerskapet mellom USA og dets NATO-allierte, og det har som mål å sikre stabilitet og sikkerhet i Europa. Det har vært en viktig komponent i USAs forpliktelse til NATOs kollektive forsvar og til å opprettholde fred og sikkerhet i regionen (Prop.90 S, 2022, s.8).

Det har vært diskusjoner for norsk basepolitikk, og flere mener at basepolitikken er moden til forandring. Regjeringen forklarer at kjernen i basepolitikken er at Norge ikke vil tiltre «noen overenskomst med andre stater som innebærer forpliktelser for Norge til å åpne baser for fremmede maktens stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler om angrep» (Prop. 90 S (2021-2022, s.7)). Tidligere generalløytnant Arne Bård Dalhaug tar til orde for å endre basepolitikken og åpne opp for at USA og NATO kan komme nær Russlands grense i Finnmark på lignende måte som har blitt gjort i Baltikum, hvor Norge er en del av NATO-styrkene i Litauen (Nrk.no, 2022). Dette igjen betegnes også som tripwire-avskrekking: en lett utplassering med få soldater, men som har en stor effekt på motstanderen da konsekvensene for overtramp er enorme (Matlary, 2023, s.129). Dalhaug utdyper at alle NATO-land har betydelig grensenært forsvar, men at ved grensen til Russland

i nord er det ingen allierte styrker. Generalløytnant Robert Mood tar til motmæle og presiserer at amerikansk tilstedeværelse bare vil øke spenningen i nord, at opptrapping av militær aktivitet og styrkeoppbygging nært grensen i Finnmark kan gjøre vondt verre. Det Mood peker på er videreutvikling av det norske forsvaret og heimevernet i Finnmark (NRK.no, 2022).

I lys av dette slår Fokus-rapporten fra 2022 fast at Russland, ved flere anledninger, har offentlig anklaget Norge for å legge til rette for økt «militarisering» av Arktis. Fra offisielt russisk hold har også norsk Svalbardpolitikk i løpet av 2021 blitt kritisert for å være en del av «militariseringen i nord» (Fokus, 2022). Fokus-rapporten nevner også at Russland trapper opp langs grensene og den arktiske kystlinjen, hvor tyngdepunktene er på Kolahalvøya og i Barentshavet. Eksempelvis den nye militærbasen på Nagurskoje på Franz Josef Land, en øygruppe i Arktis som ligger 80 km øst for den norske øygruppen Svalbard. Flybasen kan brukes av kampfly, langtrekkende bombefly og maritime overvåkingsfly (Fokus, 2022). Senest i 2021 ble det gjennomført en militærøvelse på Franz Josefs Land, og det har blitt indikert at det vil bli årlig aktivitet i øygruppen. Formålet med dette var å styrke russisk tilstedeværelse, kontroll og militær evne i Arktis. (Fokus, 2022).

Forsvarskommisjonen (2023) konkluderer med at de ikke ser noen reelle alternativer til det bilaterale samarbeidet med USA og medlemskapet i NATO, for å ivareta sikkerheten. Men slår fast at det er et økt behov for å supplere med en forsterket egenevne, og dermed et styrket bilateralt samarbeid. Norge bør ta et større ansvar for egen og andres sikkerhet, og dermed styrke sin profil i NATO som en troverdig alliert. Dette gjelder ikke bare for nordområdene, men også som en del av det kollektive forsvaret i det euro-atlantiske området (NOU 2023:14, s.273).

4.4 Kollektiv evne i rammen av NATO

Norges evne i den kollektive rammen av NATO, som en del av NATOs kollektive forsvar, er basert på landets militære kapasiteter og dets forpliktelser som et medlem av alliansen.: Norge har utviklet betydelige militære kapasiteter over tid. Dette inkluderer en moderne forsvarssektor med hær, marine og luftforsvar. Norge har også spesialiserte enheter som er trent for ulike oppgaver, inkludert bidrag til NATO-styrker. Som medlem av NATO har

Norge tilgang til styrkene og ressursene til hele alliansen. Dette inkluderer den kollektive militære kapasiteten til alle NATO-landene, som kan mobiliseres i tilfelle en kollektiv forsvarssituasjon. Norge er forpliktet til NATOs solidaritetsklausul, som er nedfelt i artikkel 5 i Atlanterhavstraktaten. Denne artikkelen fastslår at en angrep mot ett NATO-medlem betraktes som et angrep mot alle medlemmene, og medfører at alle medlemslandene forplikter seg til å svare kollektivt for å forsvare angrepet med alle nødvendige midler. Norge har deltatt i NATOs kollektive forsvar ved å bidra med militære styrker og ressurser til alliansen. Dette kan inkludere innsats i NATO-opdrag og operasjoner, deltakelse i fellesøvelser og trening, og beredskap for å reagere på sikkerhetstrusler i samsvar med NATOs reaksjonsplaner. Norge har økt sine forsvarsinvesteringer for å oppfylle NATOs krav om å bruke minst 2 % av sitt BNP på forsvar. Dette er en forpliktelse som alle NATO-landene har påtatt seg for å styrke alliansens kollektive forsvarsevne. Norges evne i den kollektive rammen av NATO understreker landets engasjement for NATOs sikkerhetsmål, inkludert å opprettholde fred og stabilitet i Nord-Atlanteren og i hele alliansens område. Norge er også forpliktet til å arbeide sammen med sine NATO-partnere for å håndtere felles sikkerhetsutfordringer og opprettholde kollektiv sikkerhet.

NATO er og forblir den viktigste organisasjonen og rammeverket for norsk forsvar og sikkerhet. Medlemskapet i alliansen er som nevnt forpliktet, som vil si at Norge har utviklet et forsvar som skal være i stand til å forsvare landet på egen hånd, samt bidra til NATOs kollektive fellesforsvar (NOU 2023:14, s.28). Etter terrorangrepet på World Trade Center 11.september 2001 ble NATO engasjert i den USA-ledede globale krigen mot terrorisme. Dette ble starten på en 20 år lang periode med koalisjonsoperasjoner, hvor Norge bidro med rundt 9200 soldater i hele perioden. Denne deltakelsen i internasjonale operasjoner ble av myndighetene ansett som et viktig bidrag til internasjonal fred og sikkerhet. Den norske regjeringen la til grunn at for det første ville deltakelsen øke muligheten for hjelp til Norge ved behov, for det andre ville det gi de norske styrkene erfaringer og en økt krigføringsevne, og for det tredje ville det gi tilgang og innpass hos våre nærmeste allierte (NOU 2023:14, s.36). De norske myndighetene hadde tre hovedmål for engasjementet i Afghanistan: De var med i kampen med USA og NATO, de var mot internasjonal terror, og for et bedre Afghanistan. Høsten 2003 endret norske myndigheter sine prioriteringer, fra *Operation Enduring Freedom* (OEF) til fordel for *International Security Assistance Force* (ISAF). Bakgrunnen for dette var at Norge ønsket å støtte USA med bidrag til OEF, men det ble besluttet at NATO skulle overta ansvaret for ISAF. Begrunnelsen derimot var trolig et ønske

om å støtte NATO, men også distansere seg litt fra den etter hvert kontroversielle OEF-operasjonen (Hilde, 2021, s.324). Støtte USA og å opprettholde relevans hos NATO var også av faktorene som begrunnet deltakelsen i operasjonene i Libya 2011 (Hilde, 2021, s.324). Ti norske soldater falt i tjeneste for Norge i Afghanistan i perioden 2001-2021 (NOU 2023:14, s.36)

I samme tidsperiode Norge var engasjert i Afghanistan, reetablerte Russland sin posisjon som regional stormakt. Samtidig ble samarbeidet mellom Russland og NATO gradvis dårligere. I kjølvannet av den økte russiske militære aktiviteten i nordområdene, uttrykte Norge behov for større vektlegging på forsvar av alliert territorium til NATO (NOU 2023:14, s.37). Dette la grunn til nærområdeinitiativet, hvis formål hadde å ivareta NATO-oppgaver i full bredde også innenfor egne grenser (St.meld.nr.38, 2008, s.29) Initiativet satte også søkelys på å forbedre NATOs evner til å håndtere sikkerhetsutfordringer i alliansens nærområder og styrke NATOs profil i medlemslandene. Andre viktige elementer i nærområdeinitiativet er at de fellesoperative NATO-hovedkvarterene fikk et klart geografisk ansvar i henholdsvis Nord- og Sør-Europa. Disse ble også knyttet tettere opp mot de nasjonale fellesoperative hovedkvarterene, som resulterte i større innsikt i sikkerhetsutfordringene i forskjellige deler av alliansen (St.meld.nr.38, 2008, s.29).

5.0 NATO i nordområdene

Dette kapittelet vil ta for seg NATOs posisjon og interesser i nord, og eventuelt hvilke strategier som blir brukt for å styrke tilstedeværelsen, eller om det er mangel på strategier. Her er det også interessant å trekke inn Norges interesser i nordområdene, både i forhold til Russland, men også NATO. Som tidligere nevnt ble nordområdene og Russland skjøvet i bakgrunnen tidlig 2000-tallet, etter hendelsene i USA. I årene 2007-2008 kom taktskiftet, og den norske sikkerhetspolitikken dreide seg mer om tradisjonelle prioriteringer. Dette innebar å skape oppmerksomhet til de potensielle utfordringene i nordområdene, og tradisjonelle kollektive selvforsvarsoppgaver (Gade og Hilde, 2015, s.96). Økt militær aktivitet og en russisk flaggplanting på Nordpolen ble sett på som et uttrykk for en mer fremoverlent tilnærming. Arktis med sine store ressurser og uavklarte maritime grenser, ble tolket som en arena for geopolitisk spill (Gade og Hilde, 2015, s.98). Fire av fem arktiske kyststater er medlemmer av NATO, derfor er det ikke overraskende at NATOs rolle i Arktis kom i søkelyset. Tross av dette har kanadisk motstand og manglende interesse hos andre allierte ført til at Arktis ikke har vært et særlig synlig tema i NATO. USA har vist forståelse og interesse for norske synspunkter for Arktis, men NATO har imidlertid liten plass i amerikansk nordområdepolitikk (Gade og Hilde, 2015, s. 99).

NATOs grunnleggende oppgave er å garantere medlemmenes frihet og sikkerhet. Dette er ikke bare innlemmet i Atlanterhavstraktaten, men kommer også frem i NATOs strategiske konsept. Gjennom nærområdeinitiativet, skal NATO ha en grunnleggende forståelse av utviklingen i Arktis, og en grunnleggende evne til å lede håndteringen av sikkerhetsutfordringene i regionen. NATO tilrettelegger, og medlemmene skal tilføre alliansen med kunnskap, etterretning og annen relevant nærområdeinformasjon (Gade og Hilde, 2015, s.100).

Matlary (2023) skriver at Norge, med sin kystlinje som strekker seg fra den russiske grensen til Skagerrak, er åstedet for aktiviteten i det maritime domenet og har orkesterplass for det som kalles GIUK-gapet. Det vil si passasjen mellom Grønland, Island og Storbritannia (Matlary, 2023, s.201). Denne passasjen var viktig under den kalde krigen, men faktumet er at

dette havområdet er strategisk like viktig nå. Den største faktoren som gir Norges plassering en strategisk betydning er nærheten til basene på Kolahalvøya og Barentshavet. Nordflåten er den sterkeste og mest moderne delen av den russiske marinen og besitter den største andelen av strategiske undervannsbåter, som har base på Kolahalvøya (Zysk, 2015, s.73).

Den økte russiske øvingsaktiviteten (både i omfang og utbredelse), militære evne og maktbruk var den mest sentrale endringen i Norges sikkerhetspolitiske miljø. Dette ble konstatert i langtidsplanen fra 2016 (FFI, 2019, s.18). Dette fikk vi se under øvelse Zapad i 2017, da det ble simulert angrep mot norske installasjoner og øvingsområder, og under Trident Juncture i 2018 hvor det oppsto forstyrrelser av GPS-signaler. Dette har varslet en atferdsendring (FFI, 2019, s.18). Forsvarsanalysen (2023) nevner også at Russland har de siste årene beveget seg i en autoritær retning, og har akselerert etter krigsutbruddet i februar 2022 (FFI, 2023, s.17) Russiske myndigheters feilvurderinger og sikkerhetspolitiske beslutninger tyder på at grunnlaget for beslutningstaking ikke alltid er like godt. Dette kombinert med politisk ledervilje til å ta risikoer, kan gjøre Russland til en uforutsigbar nabo (FFI, 2023, s.17).

Så langt har neppe krigen gitt mersmak, Russland har betalt en høy pris for angrepet på Ukraina, herunder militært, økonomisk og utenrikspolitisk. Angrepet utløste omfattende sanksjoner, som førte til en dyptgående finanskriser og et kraftig tilbakeslag i økonomien (FFI, 2023, s.18). Dette kan igjen føre til at Russland vil søke et tettere forsvarindustrielt samarbeid med ikke-vestlige aktører som India og Kina (FFI, 2023, s.18). Kina forventes å bli en stadig viktigere samarbeidspartner for Russland i Arktis, og kinesiske myndigheter vil kartlegge muligheter for økt samarbeid med et Russland som er isolert fra Vesten som følge av Ukraina-krigen (Fokus, 2023). Som tidligere nevnt, Ukraina er et av mange forsvarspolitiske engasjementer for USA, men det viktigste er maktrivaliseringen med Kina (Matlary, 2023, s.182). USA har økt sitt sikkerhetspolitiske fokus på Øst-Asia og stillehavsområdet, og styrket samarbeidet med allierte og nøytrale land i regionen. Også Europas forhold til Kina har blitt kjøligere de siste årene. EU anser fremdeles Kina som en samarbeidspartner og forhandlingspartner, men også som en økonomisk konkurrent så vel som en systemisk rival. Grunnlaget for dette er i hovedsak ulikheten mellom EUs og Kinas politiske system og syn på menneskerettigheter, ubalanse i handelsrelasjoner og den manglende viljen til å legge press på Russland for uttrekning fra Ukraina (Breidlid, 2023).

Den konvensjonelle slagkraften til Russland er svekket, og det kan tilsi at kjernevåpen kan bli fremtredende i russisk strategi fremover. Større vekt på kjernevåpen, kan igjen tilsi at rollen og betydningen til Nordflåten kan øke. En annen faktor som har blitt møtt med mottiltak med en form av styrket militært nærvær på Kola-halvøya, i Kaliningrad og i Karelen, er det faktum at Finland og Sverige har søkt om NATO-medlemskap (FFI, 2023, s.19). Finland ble 4.april 2023 innlemmet som fullverdig medlem av NATO alliansen (Regjeringen.no,2023).

“– Med Finland i NATO vil vi kunne samarbeide på en annen måte enn tidligere. Finland har et sterkt forsvar som vil gi vesentlige bidrag til alliansen. Dette betyr at vi kan samarbeide tettere og utnytte de militære kapasitetene vi har i Norden og NATO bedre. Det ligger et betydelig potensial i det operative samarbeidet mellom de nordiske landene i en alliert ramme. Vi ser fram til også å ønske Sverige velkommen som medlem av NATO-familien så snart som mulig. Finsk og svensk medlemskap i NATO vil styrke norsk og alliert sikkerhet, sier forsvarsminister Bjørn Arild Gram” (Regjeringen.no, 2023).

Denne utviklingen som skjer i Norden, kan sees på som en del av et forsterket samarbeid i Nord-Europa. Den framtidige økte integrasjonen med Finland og forhåpentligvis Sverige, har en stor betydning for et felles forsvar av Norden og de baltiske landene og legger til rette for samarbeid i hele Østersjøregionen, samtidig som NATO blir knyttet til forsvaret av Norge og de norske nærområdene (NOU 2023:14, s.264). Utsiktene til svensk og finsk NATO-medlemskap har skapt et sikkerhetspolitisk problem for Moskva. Nordens geografiske plassering er sentral for Russland i en eventuell konflikt med NATO, ettersom regionen ligger tett på Russlands kjerneområder i vest og nordvest (Fokus, 2023). Med begge våre naboland i NATO, vil landenes strategiske ulikheter styrke regionen, i tillegg til ansvaret og innflytelsen over et svært viktig geostrategisk område (NOU 2023:14, s.264). Med Østersjøen dominert av NATO-land vil Russland mest sannsynlig rette fokus mot nord, og øke det strategiske tyngdepunktet på Kolahalvøya og nordområdenes militærstrategiske betydning. Slik som Svalbard, som har en militærstrategisk betydning, hvor russerne prioriterer tilstedeværelse tross et synkende næringsgrunnlag (NOU 2023:14, s.146).

Øygruppen Svalbard ligger 640 kilometer fra fastlands-Norge, har rundt 2600 innbyggere spredt på “byene” Longyearbyen, Barentsburg og Ny-Ålesund. Pyramiden kan være verdt å nevne, en russisk by som brått ble fraflyttet på 90-tallet, og har vært forlatt lenge. I den siste tiden har byen blitt delvis restaurert, og er i dag en turistattraksjon. Største konsentrasjon av

mennesker er i Longyearbyen, og den andre største byen er Barentsburg. Barentsburg er også plassen hvor brorparten av kullet blir hentet ut fra, og hvor flesteparten av øygruppas russere bor (Wither, 2018, s.12). Etter første verdenskrig ble Svalbardtraktaten underskrevet. Dette gav Norge den fulle suvereniteten over øygruppen, men suvereniteten kom med visse forbehold. Traktaten tillater alle som har underskrevet lik rett til adgang, opphold og til å utøve visse typer virksomhet (Fuse, 2010).

I lys av Russlands aktiviteter de siste årene, hvor russiske styrker har blitt modernisert og teknologisk utviklet, og samtidig blåst liv i bastionforsvaret igjen, har dette økt oppsikt (Wither, 2018, s.17). Russerne beskriver bastionforsvaret som et strategisk defensivt konsept, men innen den strategiske defensiven er både defensive og offensive operasjonelle tilnærminger og kombinasjoner mulige (Ydstebø, 2021, s.76).

Fig 5.1 Prinsippskisse av bastionforsvaret (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, “Et felles løft”)

Dagens bastionforsvar ble utviklet på 1990-tallet for å forsvare de strategiske atomubåtene på Kola. Disse ubåtene utgjør en del av Russlands atomtreenighet, og har kvaliteter som utfyller de to andre komponentene, herunder landbaserte missiler og strategiske bombefly (Ydstebø, 2021, s.77). Vi har sett at Russland er villige til å gå langt for å styrke sin posisjon. Svalbards taktiske plassering for Nordflåten og styrkene på Kolahalvøya, samt Norges suverenitet med Svalbards (Norges) kontinentalsokkel kan være en sikkerhetsrisiko. Med den antagelsen om at Russland vil fortsette å utfordre og så splid i de vestlige landene, er det ikke urimelig å anta at de mindre landene i NATOs periferi kan bli utfordret. Artikkel 9 i Svalbardtraktaten forbyr militær aktivitet: *“Med forbehold av de rettigheter og plikter for Norge som følger av dets tiltrædelse av Folkenes Forbund forplikter Norge sig til ikke å oprette eller tillate opprettet nogen flåtebasis i de egner som er nevnt i artikkel 1 eller anlegge nogen befestning i de nevnte egner som aldri må nyttes i krigsøiemed.* (Svalbardtraktaten, 1925, §9). Men likevel forhindrer ikke artikkel 9 Norge fra å utøve vår suverenitet, som inkluderer sjøforsvarets og Kystvaktens rutinemessige tilstedeværelse, som også bidrar til å øke myndighetenes handlingsrom (Børresen, 2015, s.136)

Vi ser stadig viktigheten av dette, det finnes flere eksempler hvor det har vært spenninger havområdet i nord, herunder Elektronsaken og skipene Kapitan Gorbatsjov og Dimitrij Prokramovits utenfor Bjørnøya i 2005 (Jaklin, Nordlys.no, 2015). Eksempler fra nyere tider er det russiske spionskipet “Yantar”, som fulgte forskningsskipet Kronprins Haakon i hele 18 timer høsten 2023. Tidligere forsvars- og utenriksminister Ine Eriksen Søreide sier til NRK at vi står i en forverret sikkerhetspolitisk situasjon, og at slik adferd kan både Norge og NATO se mer av i fremtiden. Karen Anna Eggen ved Institutt for forsvarsstudier mener vi må innse at tiden med lavspenning i nordområdene er over, og at tiden vi nå er inne i vil medføre økt markeringsbehov. (NRK, 2023)

I 2011 ble grenselinjen til havs trukket, og etter den tid har det ikke vært uavklarte territorielle spørsmål. Det som imidlertid har vist seg er at Russland er uenig i tolkningen av den legale status til havområdene rundt Svalbard. Dette handler om ressursene i og på havbunnen, samt i vannsøylen. Det er uenighet om territorialfarvannet og Russland mener at Svalbard burde ha egen kontinentalsokkel på 200 nautiske mil. Dette innebærer at traktaten skal gjelde både i vannsøylen og på sokkelen rundt Svalbard (Ulriksen, 2021, s.30). Det at Svalbard vil utløse

en konflikt mellom Norge og Russland er uenigheter om, men det finnes fortsatt en norsk sårbarhet som Russland kan bruke for å presse Norge (Ulriksen, 2021, s.30).

En annen faktor som kan utløse et høyt spenningsnivå er om Norge tillater utplassering av allierte, herunder amerikanske. Da kan det sees i russiske øyne at Norge blir et oppmarsjrområde for mulige amerikanske angrep på russiske viktige ressurser (Ulriksen, 2021, s.31). Selv om faren for en militær konfrontasjon på Svalbard er lav, er Svalbard spesielt utsatt for et sikkerhetspolitisk spill som vil gi den strategiske gevinsten ved å fremme Russlands langsiktige mål om å splitte Vesten og NATO (Wither, 2018, s.19). Arktis er lagt stor vekt på i Russlands maritime doktrine fra 2022, som en arena for ressursutvinning, skipstrafikk, forskning og militær aktivitet, her er også Svalbard nevnt som et prioritert område. Men også USA (og Kina) har tatt sikte på å øke den sivile og militære tilstedeværelsen i Arktis i løpet av de kommende årene (FFI, 2023, s.14).

For å oppsummere kapittelet, og selv om NATO ikke har en formell tilstedeværelse i nordområdene, har organisasjonen samarbeidet med nordiske og arktiske land gjennom ulike samarbeidsmekanismer. Dette samarbeidet setter søkelys på sikkerhetsspørsmål og nødvendigheten av å opprettholde stabilitet i regionen. Arktis er en region som har fått økende oppmerksomhet på grunn av isens smelting og den økte aktiviteten knyttet til ressursutvinning og skipsfart. Dette har potensial til å påvirke NATOs medlemsland og deres sikkerhet, og derfor har NATO vist økt interesse for å overvåke og forstå utviklingen i Arktis. Som nevnt tidligere, kan sikkerhetsdilemmaet også gjelde for nordområdene. Økt militær tilstedeværelse og aktivitet i regionen kan føre til økt spenning og mistillit mellom stater. NATO har som mål å forhindre en uønsket opptrapping av konflikter og oppfordrer til dialog og samarbeid for å håndtere sikkerhetsutfordringene i området. I nordområdene kan det oppstå sikkerhetsutfordringer knyttet til grensekontroll, søk og redning, overvåkning og andre aktiviteter. NATO-medlemsland kan samarbeide for å møte slike utfordringer og sikre regionens sikkerhet.

Konflikten i Ukraina pågår den dag i dag, og flere styrker og ressurser blir sendt til frontlinjene. Russland går på sparebluss, og rekrutterer stadig flere soldater til å kjempe for sin sak. Dette kan da innebære at store deler av den russiske bakkestyrken allerede er i kamp eller falt i strid, som tilsier at Russland er tilnærmet tømt. Vil det da si at Russland ikke frykter NATO, når de kan oppta alle sine landmilitære styrker? Men igjen, Nordflåten er intakt. Og skaden Nordflåten kan utgjøre, avskrekker mer enn nok.

6.0 Norge som NATO i nord

“Svensk og finsk medlemskap i NATO er et fundamentalt, historisk skifte og en grunnleggende premissendring for hele den sikkerhetspolitiske tenkningen i Norden.” skriver Sverre Diesen i en artikkel i Strategem (Diesen, 2022). Dette er en av effektene etter Russlands invasjon av Ukraina. En strategisk interaksjon, og dynamikken i det politiske spillet endres, som gjerne har en tendens til å gi motsatte effekter (Matlary, 2023, s.213).

Dette kan vi trekke mot sikkerhetsdilemmaet hvor Finland og Sverige har “helgardert” seg, for å beskytte seg mot trusselen utenfra. Dette igjen kan bygge videre på et nytt sikkerhetsdilemma, hvor NATO blir større og sterkere, og Russland føler sin sikkerhet truet. Forskjellene mellom partene kan utgjøre et konfliktpotensial. Vi kan dra likheter med den kalde krigen, hvor USA og Sovjetunionen hadde svært forskjellige ideologier og interesser, og redde for hverandres intensjoner. For å beskytte seg selv begynte USA og Sovjetunionen å ta en rekke sikkerhetstiltak, bygge opp militære styrker, utplassering av atomvåpen og opprette allianser med andre land. Tiltakene den ene parten gjorde førte til opptrapping av spenningen, og ytterlige tiltak hos den andre parten.

Det er relativt lite Norge kan gjøre for å påvirke de sikkerhetspolitiske dynamikkene i andre deler av verden, som i worst case scenario kan medføre at våre nordområder blir en del av en stormaktskrig. Norge kan engasjere seg i militære operasjoner i land med grense mot Russland for å støtte opp under NATO og territorielt forsvar i utsatte land lengre sør, for eksempel bidraget med norske styrker i NATO operasjonen Enhanced Forward Presence i Litauen siden 2017 (Luftled 2, 2023, s.16). Snyder (1984) nevner tre måter stater øker sin makt: opprustning, territoriell økning og alliansedannelser. Han nevner også at disse, innenfor “superspillet” i internasjonal sikkerhet kan sees på som opprustningsspillet, motstanderspillet og alliansespillet. Opprustningskappløpet/våpenkappløpet er nærmest symbolsk for illusjonen for sikkerhet (Snyder, 1985, s.468). Motstanderspillet kan beskrives med den kalde krigen mellom USA og Sovjet. Det vi ser i NATO i dag er en miks av motstanderspillet og alliansespillet. Allianser håndterer motstandere samtidig som de håndterer hverandre. Spillet fortsetter side om side, og den ene utfyller den andre på forskjellige måter. Strategier og taktikker i alliansespillet vil ha direkte effekter i spillet, men også sideeffekter i

motstanderspillet og vice versa. Strategivalg i uansett spill må derfor tas i betraktning (Snyder, 1985, s.468).

Norge spiller en viktig rolle som medlem av NATO i nordområdene. Som en del av NATOs nordlige flanke har Norge ansvar for å bidra til å opprettholde alliansens sikkerhet og stabilitet i regionen. Faktum er at Norges forhold til Russland etter angrepet på Ukraina er grunnleggende endret. Denne negative situasjonen kan vare, og mulig utvikle seg til det verre. Derfor kan det være nødvendig å ta høyde for at forholdet kan utvikle seg videre og i ulike retninger. Forsvarskommisjonen av 2021 (2023) nevner at vi må fortsette å bidra til NATO og allierte land, samtidig opprettholde kontakt og samarbeid med Russland på områder av felles sikkerhet (NOU 2023:14, s.258).

I Moskvas øyne vil NATO-medlemskapet være definerende i den bilaterale relasjonen til Norge fremover. Samtidig er det trolig fortsatt i russisk interesse å bevare lavspenning i nord så langt det er mulig. Det er trolig også i russisk interesse å bevare bilateralt samarbeid knyttet til grensekontroll, søk- og redningstjeneste samt fiskeriforvaltning. Det er også i norsk interesse å videreføre praktisk samarbeid på disse områdene i den grad det er mulig. (Meld. St.10, 2022, s.4). Den strategiske dynamikken i nord vil i enda større grad påvirke regional stabilitet og norsk sikkerhet i årene som kommer. Utviklingen kan minne om den kalde krigen, i form av en frossen konflikt med betydelig eskaleringspotensial. Men utviklingen er også vesentlig annerledes, med nye typer trusler mot stat og samfunn. (NOU 2023:14, s.320)

Norge som NATO i nord og vår nye sikkerhetspolitiske hverdag under og etter krigen i Ukraina kan beskrives under følgende hovedelementer.

Strategisk beliggenhet

Norge har en strategisk beliggenhet i Nord-Atlanteren, og landet fungerer som en viktig bro mellom Nord-Amerika og Europa. Dette gjør Norge til et nøkkelmedlem for NATOs kollektive forsvar i nord. Norges strategiske beliggenhet gir også landet muligheter til å påvirke hendelser og politikk i Nord-Europa og Arktis, samtidig som det står overfor unike sikkerhetsutfordringer knyttet til naboland og regionale forhold. Norge deler landegrenser med Russland i nordøst. Denne geografiske nærheten til Russland gjør Norge til en viktig aktør i forholdet mellom Russland og NATO. Norges diplomati og politikk er derfor preget av å balansere nasjonale interesser med multilateral samhandling for å fremme fred og stabilitet i

regionen. Norge har en lang kystlinje langs Nord-Atlanteren og Barentshavet, og landets territorium inkluderer som nevnt tidligere øyer som Svalbard og Jan Mayen. Dette gir Norge en viktig posisjon i forhold til maritim trafikk, havrettigheter og maritim sikkerhet i regionen. Strømmen (2021) skriver at stormaktsrivaliseringen i nordområdene primært er maritime. Enhver form for krigføring i, mot eller rundt Norges områder vil i stor grad være avhengig av eller bli kraftig påvirket av situasjonen i det maritime domenet (Strømmen, 2021, s.28). Plasseringen i nærheten av Arktis gir landet betydelig innflytelse og ansvar for arktiske spørsmål. Som en arktisk stat deltar Norge aktivt i styring og samarbeid i Arktis for å fremme bærekraftig utvikling og sikkerhet i regionen. Norge er også en betydelig produsent av olje og gass, og eksporten av disse ressursene gir landet økonomisk betydning og innflytelse. Dette gjør også energisikkerhet til en viktig del av Norges strategiske interesser. Samarbeidet med andre nordiske land, inkludert Sverige, Danmark, Finland og Island, styrker sikkerheten i regionen. Dette samarbeidet tar sikte på å håndtere felles sikkerhetstrusler og utfordringer. Fokus (2023) nevner at krigen i Ukraina har forsterket Russlands behov for å befeste sine sikkerhetsinteresser i Arktis. Dette skyldes både at russisk trusseloppfatning har blitt forsterket som følge av svekket konvensjonell evne, og av en forventning om at Arktis ikke kan holdes isolert fra konfrontasjonen med USA og NATO. Det kan føre til at landet vil reagere kraftigere i møte med opplevde trusler. I ytterste konsekvens vil Russland kunne forlate linjen om lavspenning, og i sum av dette kommer norske nærområder til å preges av et vedvarende konfliktpotensial (Fokus, 2023).

Men dette gir også muligheter. På grunn av den strategiske beliggenheten, kan vi utnytte den strategiske interessen NATO og USA har for området. Det har vært publisert konkrete forslag tidligere om hvordan NATO kan bli mer involvert i Arktis, og blant disse har forslag om å etablere en Arktisk strategi, etablere en egen styrke fra det nordatlantiske råd (NAC Arctic Task Group), eller etablere en maritim forsvarsstyrke for Arktis (Depledge, 2021, s.13). Efjestad (2023) nevner at Norge må være en pådriver for å øke det allierte samarbeidet i nordområdene. Det å etablere et sammenhengende forsvarsopplegg fra våre nordområder til nordområdene i Canada og USA (Efjestad, 2023).

Depledge (2021) beskriver videre tre faktorer om en ny tilnærming til Arktis. Første er et behov for å normalisere NATOs interesse og aktivitet i Arktis. Det har blitt et hett tema hos generalsekretæren og andre viktige skikkelser innad i NATO, at Arktis har blitt omtalt mer

direkte. Ingen av de allierte NATO-medlemmene skal være i tvil om at den miljømessige, økonomiske og geopolitiske omformingen i Arktis er en alliert bekymring.

Den andre faktoren er at NATO må være forsiktig for å bli distraheret av Kina. Innad i NATO har bekymringer vokst angående kinesisk aktivitet i nordområdene. Men det er et feilgrep å tenke at Beijing ytrer en større trussel i Arktis enn hva Russland gjør (Depledge, 2021, s.14). For det tredje, NATOs tilsynelatende foretrukne begrep på Arktis som “the High North” kan ikke hindre alliansen for å vise interesse eller operere i det vide Arktis. Inntil nylig, har navnet Arktis praktisk talt blitt fjernet fra diskusjonen med NATO, som heller foretrakk det litt mer tåkete begrepet “high north”. Dette var for å gi alliansen fleksibilitet og for å unngå anklager om militarisering av Arktis (Depledge, 2021, s.15). NATO bør og må være åpen for muligheten for at de strategiske interessene og aktivitetene i regionen kan utvides mer i det neste tiåret (Depledge, 2021, s.15).

Den strategiske interessen som Snyder (1984) beskriver, innebærer å holde en alliert interesse fra motstanderens klør. I dette tilfellet snakker vi om nordområdene. Siden dette ikke innebærer et direkte behov for bistand i en konfliktsituasjon, men heller et behov for å begrense en økning i motstanderens makt. Dette konseptet har røtter fra avhengighet, siden de alliertes interesser og eksistens er en forutsetning for assistanse.

Strategisk interesse kan kalles “indirekte avhengighet”, og behovet for alliert hjelp kan kalles “direkte avhengighet” (Snyder, 1984, s.472). I Norges tilfelle, kan begge disse begrepene brukes. Snyder nevner også at disse to faktorene ved avhengighet burde separeres, da graden av avhengighet kan være forskjellig mellom de to. Hovedgrunnene til forskjell eller asymmetri er geografiske faktorer og maktforskjell mellom allierte (Snyder, 1984, s.472). Igjen, her er begge begrep gyldige for Norges situasjon.

Alliert tilstedeværelse

Norge har vertskap for allierte styrker og aktiviteter på sitt territorium, som en del av NATOs styrkeoppbygging i nordområdene. Dette inkluderer rotasjonsbaserte tilstedeværelser av allierte styrker for å styrke NATOs evne til å reagere på eventuelle sikkerhetstrusler. NATO-landene har gjennomført ulike tiltak for å styrke sin militære tilstedeværelse i Baltikum og Nord-Europa som en respons på endrede sikkerhetsdynamikker i regionen. Dette inkluderer rotasjon av styrker, felles militærøvelser og forhåndsposisjonering av utstyr. Den

allierte tilstedeværelsen er et uttrykk for solidaritet, samarbeid og gjensidig støtte blant NATO-landene, og det spiller en viktig rolle i å styrke Norges nasjonale sikkerhet og forsvarskapasitet.

Alliert tilstedeværelse, spesielt tilstedeværelsen av tropper fra andre NATO-land, bidrar til å avskrekke mulige aggresjoner fra å angripe Norge. Denne avskrekkingseffekten ligger i den troverdige trusselen om rask og effektiv reaksjon fra allierte styrker. Alliert tilstedeværelse gir muligheter for tettere samarbeid og felles trening mellom norske styrker og styrker fra andre NATO-land. Dette bidrar til økt interoperabilitet og samkjøring av militære operasjoner, og forbereder styrkene på å arbeide sammen effektivt i tilfelle en krise eller konflikt. Snyder har fokusert på sikkerhetsdilemmaet, der stater forsøk på å forbedre egen sikkerhet kan tolkes som truende av andre stater, noe som kan føre til økt spenning. Innenfor rammen av NATO er det viktig å forstå hvordan alliansens handlinger kan påvirke sikkerhetsdilemmaet i nærområdene. Norges nærområdepolitikk har tidligere tatt hensyn til sikkerhetsdilemmaet, spesielt i lys av NATO-aktiviteter i regionen. Forståelsen av hvordan Norges handlinger blir oppfattet av andre aktører, spesielt Russland, er sentral for å håndtere sikkerhetsdilemmaet.

Jakobsen (2023) skriver at USAs og NATOs tilstedeværelse i de baltiske landene i dagens situasjon, oppfattes som snubletråder. Disse snubletrådene utgjør en avskrekkingseffekt, som er koblet opp mot troverdighet. Troverdigheten til USA og NATOs vilje og evne til å gjengjelde russiske angrep kan oppfattes som avgjørende for muligheten til å opprettholde en velfungerende avskrekking. Troverdigheten er tett sammenbundet med samholdet mellom NATOs medlemsland og artikkel 5. Amerikansk tilnærming til militær tilstedeværelse, som igjen resulterer i utstasjonering av styrker og resulterer i et samarbeid med de baltiske landene kan avskrekke Russland for å forsøke å oppnå *fait accompli* (Jakobsen, 2023, s. 505).

Sett i lys av nordområdene, kan det være en idé å bruke slike snubletråder for å avskrekke mulige trusler til å benytte nordområdene som en arena for konflikt. I Norge har vi basepolitikken som gjør at vi ikke kan stasjonere utenlandske soldater og kapabiliteter på en permanent basis, men med Finland og Sverige med i NATO kan det benyttes samme taktikk som i nærområdeinitiativet for å slå et slag for utenlandske styrker i nord.

Overvåkning og etterretning

Norge bidrar til NATO-alliansens innsats for etterretning i nordområdene, som inkluderer overvåkning av militær aktivitet og etterretningssamling for å forstå trusler og utviklinger i regionen. Dette har siden andre verdenskrig vært en vesentlig del av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Det var i starten amerikanske myndigheter som presset på for at Norge skulle anskaffe kapasitet til to sentrale oppgaver, hvorav ene bestod av overvåkning for å skaffe situasjonsforståelse og kunnskap om Sovjets operasjonsmønstre og aktivitet, og andre den andre oppgaven bestod av innsamling av teknisk etterretning om nye tekniske systemer og kapasiteter som stadig vokste frem på den tiden (Dyndal, 2015, s.117). Etterretning og overvåkning vokste frem til å bli fundamentet for norsk "balansopolitikk". Allerede i 1949 etablerte Norge basepolitikk, og slo fast at allierte styrker ikke skulle plasseres permanent på norsk jord. Dermed utfordret amerikanerne til å overvåke kysten innenfor 30 nautiske mil fra kysten, og til gjengjeld skulle NATO, herunder den britiske og amerikanske marine, stå for overvåkningen og krigføringen utenfor dette (Dyndal, 2023, s.119). I denne perioden befant norske myndigheter seg i en klemme mellom vestlige krav og hensynet til Sovjetunionen. Denne balansegangen sies å ha dominert hele den kalde krigen, balansen mellom forholdet mellom vestlig alliansetilknypning og sikkerhetsgarantier, og forsøk på å berolige Sovjetunionen. (Dyndal, 2023, s.119).

Maritim overvåkning spiller en betydelig rolle i Norges sikkerhetspolitiske situasjon på grunn av landets geografiske beliggenhet og maritime interesser. Norge er omgitt av hav og har store maritime områder, inkludert territorialfarvann og eksklusive økonomiske soner (EEZ) i Nordsjøen, Barentshavet og Nord-Atlanteren. Maritim overvåkning gir Norge situasjonsbevissthet om aktivitetene i disse områdene, inkludert fiskeri, skipsfart, miljøforhold og militære operasjoner. Dette er avgjørende for å håndtere nasjonale sikkerhetsutfordringer. Maritim overvåkning er også avgjørende for å adressere sikkerhetsutfordringer, inkludert mulige trusler til Norges suverenitet og sikkerhet til sjøs. Dette inkluderer overvåking av militære aktiviteter i nærområdene, inkludert russiske marineoperasjoner i Barentshavet. Norge samarbeider tett med sine allierte, inkludert andre nordiske land og NATO-partnere, for å utveksle etterretningsinformasjon og styrke maritim overvåking i regionen. Dette samarbeidet styrker den kollektive situasjonsforståelsen og håndteringen av felles sikkerhetsutfordringer. Maritim overvåkning spiller en integrert rolle i Norges nasjonale sikkerhetsstrategi, og det er viktig for å forstå og håndtere de sikkerhetsutfordringene som

oppstår i Norges nærområder. Med økende interesse for ressurser og aktiviteter i Arktis og Nord-Atlanteren, er maritim overvåkning viktig for å ivareta Norges suverenitet og sikkerhet. Siden USA dreier mer og mer ressurser mot Asia, er Norges rolle spesielt viktig. For å holde oversikt bør Norge fortsette å integrere seg tett med andre allierte NATO-land. Dette vil ikke bare styrke NATO, men bidra til at Norge får en større innflytelse i egne nærområder (NOU 2023:14, s.254).

Styrking av forsvarsevnen

Norge har økt forsvarsbudsjettet og modernisert sine militære kapasiteter for å møte nye sikkerhetstrusler i nordområdene og oppfylle sine forpliktelser som NATO-medlem. Men samtidig vekker Norge oppsikt i NATO ved å være det eneste landet med grenser til Russland som ikke har oppfylt det selvpålagte to-prosentmålet. Norge har fått kritikk av NATO for å bruke for lite midler på forsvar, og for å mangle en plan for å nå 2% BNP (Matlary, 2023, s.188). Andre punkter Norge har fått kritikk for er at oppgraderingen av Brigade Nord forventes åtte år senere enn ønsket, altså i 2032. En rekke mangler i landstyrkene, blant annet innenfor antall stormpanservogner og ammunisjonslagre, som igjen svekker Hærens kampkraft. Det er betydelige mangler innenfor CBRN-forsvar, og i Marinen er det beredskapsmangler på fregatter, minerydde fartøy og maritime patruljefly. Sjøforsvaret har ikke nok fartøyer og maritime fly til å ivareta sine oppgaver. De nevner også at Marinen mangler operative maritime helikoptre som er i stand til antiubåtkrigføring, inntil NH90 er erstattet (Persen, TV2, 2023).

Den sikkerhetspolitiske situasjonen er i stadig endring, både i Europa og resten av verden. Ja, Norge er beskyttet av artikkel 5 i Atlanterhavstraktaten, men skulle det oppstå en krise, kan dette ta lang tid. NATO er en konsensusorganisasjon, som betyr at alle medlemslandene må bli enige hvordan alliansen skal svare på krisen. Hvorav Russland derimot har flere styrker i beredskap som på kort varsel kan mobilisere, og setter dermed NATO i en situasjon hvor medlemslandene ikke har annet valg enn å gå til forhandlingsbordet (Heier, 2021, s.77). Dette kalles *fait accompli*, et scenario hvor en angriper raskt tar kontroll over et territorium og etablerer en ny sikkerhetssituasjon uten at dens motpart evner å reagere tidsnok (Jakobsen, 2023, s.505). Derfor er det viktig at Norge har et forsvar og kapasiteter i de forskjellige domeneene som kan avskrekke/beroligelse trusler på en troverdig måte.

I lys av dette, og av USAs tilsynelatende forandringer i sine prioriteringer, er behovet for et mer integrert alliansenettverk i Nord-Europa og i Norden større. Den nesten fullstendige avhengigheten til USA, gjør at det er en del å ta tak i for europeiske allierte. Blir det slik at USA skulle bli bundet opp i Asia eller på eget kontinent, blir kostnadene og risikoen svært høy. Det vil kreve vesentlige bidrag for å få på plass tett integrerte europeiske NATO-medlemmer, men skal det skje, må styrkingen tilta både i hastighet og i omfang (NOU 2023:14, s.252). Generalsekretær Stoltenberg nevner det også i sin tale, at de europeiske landene må investere mer i den felles sikkerheten. «*Det at et land skal bære en betydelig større byrde er ikke holdbart, alle må gjøre sin del*». (VG, 2023). Ved en styrking av Forsvarets egne evne, kan Norge ta initiativ til en rekke konkrete tiltak i nordisk ramme. Det er naturlig at Forsvaret innrettes for å ta en lederrolle blant nordiske forsvar på Nordkalotten, Barentshavet og langs norskekysten. Øvrige nordiske forsvar kan innrettes for lederroller innen de områder og retninger som samlet gir best utnyttelse av nordiske kapasiteter og utsyn. For Norge kan det innebære at Forsvarets kapasiteter egnet for operasjoner i deler av Nordsjøen, Kattegat og Østersjøregionen, i perioder kan være koordinert eller ledet av svenske, finske eller danske avdelinger. Integrasjon og lederskap må gå begge veier (NOU 2023:14, s.266).

På samme måte er Forsvarets maritime operasjoner, særlig i nordområdene, et direkte bidrag til alle nordiske lands sikkerhet. En langsiktig forsterkning av norsk maritim egen evne i nord åpner for at Norge i perioder kan lede og koordinere andre nordiske maritime ressurser i våre viktigste interesseområder. Styrket egen evne gir også kapasitet til at Norge i større grad kan bidra i maritim aktivitet i områdene rundt Østersjøen. En økt nordisk og nord-europeisk integrasjon i maritime operasjoner er i norsk interesse (NOU 2023:14, s.267).

Samarbeid om sikkerhetsutfordringer

Norge samarbeider med NATO og allierte for å håndtere ulike sikkerhetsutfordringer i nord, inkludert beredskap for krisehåndtering, grensekontroll, søk- og redningsoperasjoner og katastrofehandtering. Etter NATO-utvidelsen med Finland og forhåpentligvis Sverige kan vi se på den skandinaviske halvøy som en egen sikkerhetspolitisk enhet. Det er da altså mulig å skape et strategisk samvirke gjennom en samordning av de landene. Den totale forsvarsevnen kan gjøres betydelig større enn summen av landenes nasjonale militære kapasiteter (Diesen, 2022). Det som også ser ut til å være en utvikling, er at Norge går fra å være et enslig NATO-

land i nord, til å bli et strategisk bakre område, men Finland fremst og mest utsatt i Skandinavia. Men helt i nord, blir Finnmark og finsk Lappland et fremre område. Sydlige deler av Norge er godt skjermet for tradisjonell landmilitær trussel, og dermed kan det være en idé å prioritere nord. Dette vil tilsi at en tilpasning av landets forsvarstruktur er i tråd med en slik strategisk rollefordeling (Diesen, 2023).

Samtidig er det viktig å ta i betraktning at forsterkningen av landene forenkles ved at samtlige er allierte, men det øker også forsterkningsbehovet når et betydelig større område omfattes av sikkerhetsgarantien. Derfor er det å forvente at vår viktigste allierte, USA, også kommer til å ha en forventning om at det blir tatt grep for at samvirket mellom landene i nord prioriteres.

Forsvaret av Norge baseres på det kollektive forsvaret i NATO og det planverket som Alliansen har utviklet. Samarbeidet med USA vil fortsatt være avgjørende for avskrekking og forsvar av Norge, da det bare er USA som kan stille med tilstrekkelige maritime styrker i nord. Efjestad (2023) skriver at hensynet til beroligelse i nord kan ikke være avgjørende for vår forsvarspolitikken lenger. I et slikt bilde blir det avgjørende at vi i Europa tar et større ansvar for egen sikkerhet og ikke baserer oss på amerikansk støtte i så stor utstrekning som i dag. Dette tilsier økt samvirke med de andre europeiske land, særlig i Nord-Europa. Det er også nødvendig å etterstrebe et tett samarbeid med Storbritannia, Tyskland, Nederland og Frankrike når det gjelder sikring og forsvar av offshore infrastruktur og havnefasiliteter (Efjestad, 2023).

Forsvarskommisjonen av 2021 (2023) nevner også dette i sitt kapittel om videreutvikling av Norges sikkerhetspolitiske rammeverk. Norge har lange tradisjoner for å bygge sikkerhet på allianser og samarbeid med andre land. Kombinasjonen med NATO, som har gjensidige sikkerhetsgarantier, og støtte til et regelbasert internasjonalt system, er en politikk som myndighetene bør føre videre (NOU 2023:14, s.251). Styrking av egenevnen til det norske forsvaret og totalforsvaret bør også gjøres i samråd med andre allierte for den beste effekten. Forsvarskommisjonen mener også at Norge trenger en garderingsstrategi. USA er som tidligere nevnt vår viktigste allierte, og NATO det viktigste rammeverket for forsvaret av Norge. Samtidig er et behov for å satse på flere gode og nære allierte, i en slik tid hvor vi opplever en sikkerhetspolitisk usikkerhet (NOU 2023:14, s.251).

Også Sofie Nystrøm som er sjef for Nasjonal Sikkerhetsmyndighet (NSM) nevner at vi i dag står ovenfor en situasjon preget av et alvorlig og omfattende trussel- og risikobilde, som

krever at norske myndigheter må motvirke aktivitet fra trusselaktører som kan skade nasjonal sikkerhet (Dagbladet.no, 2023). Det nevnes også i avisartikkelen at det norske forsvar er rigget for fred, i et fredelig Europa, hvor konvensjonell krig har lenge vært usannsynlig. Men også at Norge har vært naive. Dette i forhold til utenlandsk bygd og eid infrastruktur, når vi står ovenfor hybride trusler som cybersikkerhet. Det pekes på den manglende bevisstheten rundt cybersikkerhet, som kan gjøre oss sårbare (Dagbladet.no, 2023).

Forbli relevant

Alle disse øvrige faktorene sammensatt bidrar til at Norge forblir relevant i alliansen. Krigen i Ukraina har selvfølgelig ført til at USA igjen er tungt involvert i europeisk sikkerhet, men det er antagelig en kortbølget svingning oppå en underliggende og en mer langsiktig trend (Diesen, 2023). USA vil være avhengig av allianser i både europeisk og asiatiske retning for å balansere de to revisjonistiske stormaktene Russland og Kina. Det vil si NATO i Europa og et knippe allierte i det indopasifiske området, først og fremst Australia og Japan. Men her vil den amerikanske bekymringen for Kina være mye større enn bekymringen for Russland. Både fordi Kina er en helt annen og mer seriøs utfordrer enn Russland, og fordi russerne nå demonstrerer en uventet grad av militær svakhet (Diesen, 2023).

Som en del av NATOs delte byrdefordelingsprinsipp, forpliktet medlemslandene seg til å bruke minst 2 % av sitt bruttonasjonalprodukt (BNP) på forsvarsutgifter. Norge kan forbli relevant ved å fortsette å oppfylle denne forpliktelsen og investere i sitt forsvar for å styrke alliansens kollektive forsvarsevne.

Et annet aspekt som kan bidra til at Norge forblir relevant, og for å bidra til NATOs politiske beslutningstaking ved å engasjere seg aktivt i alliansens politiske prosesser og ta stilling til viktige sikkerhetsspørsmål. Ved å balansere mot sikkerhetstrusler og være en aktiv deltaker i alliansens operasjoner og aktiviteter, kan Norge styrke sin posisjon og relevans innenfor NATO-samfunnet. Norge som en liten stat må finne måter for å få støtte i sine interesser i en allianse dominert av stater som er både større og mektigere. Nærrområdeinitiativet som Norge står bak blant annet en viktig faktor bak det som er omtalt som et fornyet fokus på artikkel 5, og NATOs evne til å ivareta sikkerheten i de alliertes nærrområder. Grunnlaget for støtten bak

dette initiativet var at utfordringene knyttet til forsvaret av NATOs nærområder var fremstilt som en generell utfordring, ikke bare for Norge. Det ble ikke nevnt konkrete fiender eller trusler, og initiativet var derfor av en diplomatisk art enn forslag hvor Russland ble nevnt konkret. Og ettersom at Norge har en høy grad av avhengighet, kan ikke Norge true med å forlate eller trekke sin støtte til alliansen for å fremme sine interesser (Zachariassen, 2013, s.58). Fremgangsmåten brukt for nærområdeinitiativet, er derfor et godt eksempel på hvordan en mindre stat kan få støtte til sine interesser.

For Norge innebærer å opprettholde relevans i NATO en nøye avveining av egen sikkerhet og forståelse av hvordan landets handlinger kan påvirke spenningen i nærområdene. Diplomati og kommunikasjon blir viktige for å håndtere sikkerhetsdilemmaet og opprettholde konstruktive relasjoner med naboland i nord. Det kan være nødvendig for Norge å navigere forsiktig for å unngå å forverre sikkerhetsdilemmaet. Walts teori om balansering kan sees i lys av hvordan Norge engasjerer seg i NATO. Norge, ved å være en del av NATO, balanserer mot mulige sikkerhetstrusler i sitt nærområde, og spesielt i forhold til Russland. Men situasjonen i dag krever kanskje en revurdering.

En annen faktor som jeg vil gå innom, er multilateralt samarbeid. Til tross for at FN de siste årene har demonstrert en begrenset evne til å håndheve disse reglene, er et velfungerende sett av folkerettslige regler avgjørende for Norges mulighet til å fremme og ivareta sine interesser. Norge bør fortsette å arbeide for en global rettsorden gjennom et sterkt FN. Respekten for folkeretten og fremme av internasjonal rettsorden der bruk av makt er regulert, ligger til grunn for regjeringens sikkerhets- og utenrikspolitikk. Norge har tradisjon for å stille seg bak FNs fredsbevarende innsats, også den militære. Norge har gjennom tiårene deltatt i en rekke FN-operasjoner, og gjør det fortsatt, om enn med mindre volum enn tidligere. I utviklingen av Forsvaret bør man derfor også ta høyde for fremtidig økt deltakelse av egnede bidrag til FNs fredsbevarende og fredsopprettende operasjoner (NOU 2023:14, s.272). Gjennom tiltak kan Norge aktivt bidra til å styrke multilateralt samarbeid, fremme globale løsninger på felles utfordringer og bidra til oppnåelse av internasjonale mål og bærekraftsmål.

7.0 Oppsummering og konklusjon

Som empirien tilsier, har Norge en vei å gå når det gjelder å møte sine sikkerhetspolitiske interesser. Norge må gire om og styrke det nasjonale forsvaret, det er det ingen tvil om. Forsvar og alt som hører med er dyrt, men når faren for reell konflikt i nærområdene øker, er forsvaret av landet viktigere enn alt annet. Det er viktig å ikke ta sikkerheten for gitt.

Med den utviklingen vi ser i verden i dag, i forhold til krigen i Ukraina, veien videre for/og med Russland. samt USAs engasjement og interesser mot Kina, kan det være gunstig for Norge å involvere og engasjere andre sentrale NATO-land angående utfordringene i nord. Neste år er det presidentvalg i USA, og både republikansk og demokratisk regjering kan få konsekvenser. En republikansk regjering som ikke er interessert i alliansen, eller en demokratisk som mener at Europa må betale mer. Noen mener at det er på sin plass at Europa står for det konvensjonelle forsvaret, og USA for den kjernefysiske avskrekkingen. Da er konsekvensen at hvert NATO-land blir nødt til å investere langt mer på forsvar. Kanskje rimelig, da den sikkerhetspolitiske situasjonen til USA dreier mer og mer mot Asia, og som i tillegg har finansiert og organisert store deler av krigen i Ukraina (Matlary, 2023, s.221).

Ifølge etterretningstjenestens rapport Fokus (2023) har den russiske militærmakten har kjørt seg fast i Ukraina. Invasjonen har avdekket grunnleggende svakheter i Russlands evne til å føre krig. Flere faktorer har bidratt til at Russland ikke har evnet å nå sine målsettinger med invasjonen. Til tross for tilbakeslagene, opprettholder Russland sitt overordnede mål om å velte regjeringen i Kyiv, ødelegge ukrainsk militær evne og sikre seg politisk kontroll over Ukraina. Uten betydelige endringer i krigens gang er det ingen utsikter til reelle forhandlinger. Krigen vil fortsatt preges av brutalitet, høye tapstall og store lidelser for den ukrainske sivilbefolkningen (Fokus, 2023).

Det er vanskelig å konkludere med noe konkret i en slik studie, men jeg har presentert dagens situasjon og drøftet mulige konsekvenser for veien videre. Den dype freden i Europa er over, og for at det skal være mulig at den kommer tilbake, må Vesten ha makt til å bevare de normer og prinsipper nedfelt i FN-pakten. Makt til å avskrekke – for igjen å kunne samarbeide. Et styrket NATO med Sverige og Finland er en omveltning i vår

sikkerhetspolitikk, men et sterkere samlet Skandinavia kan komme til å kreve prioriteringer, som kan sette andre forsvarspolitiske aspekter i skyggen (Diesen, 2023).

Og som Svein Efjestad (2023) skriver: *Vi lever i en tid hvor forsvaret av Norge og våre allierte utfordres på en måte vi ikke har opplevd på mange tiår. Byggingen av et større og mer robust forsvar tilpasset en ny tid vil koste mye penger. Som et minimum må også Norge leve opp til NATOs forpliktelse som to prosent av bruttonasjonalbudsjettet* (Efjestad, 2023).

Man skal møte verden slik den er, ikke slik man ønsker at den var, som Ine Eriksen Søreide gjentok i sin tid som forsvars- og utenriksminister.

Litteraturliste

Andreas Østhagen & Clive H. Schofield (2021) *An ocean apart? Maritime boundary agreements and disputes in the Arctic Ocean*, *The Polar Journal*, 11:2, 317-341

Bjur, I. S. N. (2022) *To typer balansegang i norsk sikkerhetspolitikk*. Kortrapport til Forsvarskommisjonen.

Breidlid (2023) *NATO, Europa og norsk sikkerhet*. Minerva.no. Hentet fra: <https://www.minerva.no/eu-europa-nato/nato-europa-og-norsk-sikkerhet/428119>

Børresen, J. (2015) *Norske interesser i nord - det maritime aspektet*. Heier, T., Kjølberg, A. (red) *Norge og Russland - sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget

Dagbladet (2023) *Naive Norge*. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/meninger/naive-norge/79248076>

Depledge, D. (2021) *NATO and the Arctic: the need for a new approach*. Loughborough University. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/03071847.2020.1865831>

Dyndal, G. L. (2015) *Overvåkning og etterretning i nordområdene*. T., Kjølberg, A. (red) *Norge og Russland - sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget

Diesen, S. (2022) *Norsk og nordisk forsvar etter Ukraina*. Hentet fra: <https://www.stratagem.no/norsk-og-nordisk-forsvar-etter-ukraina/>

Efjestad, S. (2023) *Vi har vært og er veldig fokusert på trusselvurderingene og det russiske bastionsforsvaret*. Hentet fra: <https://www.forsvaretsforum.no/forsvaret-forsvarskommisjon-kronikk/vi-har-vaert-og-er-veldig-fokusert-pa-trusselvurderingene-og-det-russiske-bastionsforsvaret/307889>

Etterretningstjenesten (2023) *Fokus 2023*. hentet fra:

<https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf/attachment/inline/c1a9a458-aa1d-4bf6-a558-9cec57acde8f:9b2050d897a2b2db1bddc8e505db7b666e608b98/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf>

FN-Sambandet (2023) *Ikkespredningsavtalen*. Hentet fra:

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/nedrustning/ikkespredningsavtalen>

Forsvaret (2023) *Hæren*. Hentet fra: <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren/>

Forsvarets Forskningsinstitutt (2023) *Forsvarsanalysen 2023*. Hentet fra:

<https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/forsvarsanalysen-2023>

Gade J. G., Hilde P. S. (2021) Nordområdenes sikkerhetspolitiske betydning for NATO. Heier, T. (red) *Militærmakt i nord*. Oslo: Universitetsforlaget

Grafov, D. (2019). *Offensive versus Defensive Realism: Russia's Policy of Countering the United States in Syria and Beyond*. *Contemporary Arab Affairs*, 12(3), 21–40. Hentet fra: <https://www.jstor.org/stable/48599823>

Græger, N. (2009) Norsk forsvarsdiskurs post-1990. Internasjonalisering og nasjonalt forsvar i nytt samspill. *Internasjonal Politikk*, 67(3) 350-379. Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1891-1757-2009-03-03>

Haugevik, K., Godzimirski, J. M., Græger, N. (2010) *NATO etter Lisboa*. Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Hentet fra: <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2010/nato-etter-lisboa#consentDiv>

Heier T. (2012) *Forsvaret til Libya 2011 – Klar til strid?* Institutt for forsvarsstudier. Hentet fra: https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/99801/OF_4_2012_nett.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heier T. (2022) *Et Farligere Norge?* Oslo: Fagbokforlaget.

Heier, T. (2022) *En randstat på avveie?* Oslo: Cappelen Damm.

Heier, T. (red.) (2021) *Militærmakt i nord*. Oslo: Universitetsforlaget

Hilde, P. S. (2022) *NATOs nye strategiske konsept: Hvorfor og hva er nytt?* hentet fra: <https://www.atlanterhavskomiteen.no/ukens-analyse/natos-nye-strategiske-konsept-hvorfor-og-hva-er-nytt>

Hilde, P. S. (2021) Å være med uten å være med, eller omvendt. Heier, T. (red) *Militærmakt i nord*. Oslo: Universitetsforlaget

Himmelman, B., Årgang 52, 1-2-2017, *Hvorfor ethvert samfunn trenger filosofi*. s. 25–31.

Hønneland, G. (2007) *Arktiske utfordringer*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
<https://www.atlanterhavskomiteen.no/ukens-analyse/natos-nye-strategiske-konsept-hvorfor-og-hva-er-nytt>

Jaklin, A. (2013) *Da norske spesialsoldater sto klare til å borde russisk tråler på rømmen*. Nordlys.no. Hentet fra:
<https://www.nordlys.no/magasin/da-norske-spesialsoldater-sto-klare-til-a-borde-russisk-traler-pa-rommen/s/1-79-7046847>

Jakobsen, E. (2023) *Utviklingen av USAs militære tilstedeværelse på NATOs østre flanke – beroligelse av allierte, avskrekking av Russland og eksaleringskontroll*. Internasjonal politikk, 81(4)500-522.

Kjølborg, A. (2015) *Norsk sikkerhetspolitikk og nordområdene*. Heier, T., Kjølborg, A. (red) *Norge og Russland - sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget

Lund, Thorleif (red.) (2002): *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.

Mearsheimer, John, J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton.

NATO (2022) *Strategic Concept*. hentet fra:

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

NATO (2014) *Secretary general annual report*. hentet fra;

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/sgar22-en.pdf

NOU 2007:15, 2007: *Et styrket forsvar*. Forsvarsdepartementet

NOU 2023:14 (2023): *Forsvar for fred og frihet*. Forsvarskommisjonen.

NRK (2023) *Forsvarskommisjonen meiner Forsvaret treng 30 milliardar umiddelbart*. Nr.no.

Hentet fra:

<https://www.nrk.no/norge/forsvarskommisjonen-legg-fram-rapport-1.16395169>

NRK (2023) *NATO holder fast på mål om 2% av BNP på forsvar*. Hentet fra:

<https://www.nrk.no/nyheter/nato-holder-fast-pa-mal-om-2-prosent-av-bnp-pa-forsvar-1.16479775>

Prop. 1 S (2022-2023) *Statsbudsjettet*. Finansdepartementet

Prop. 90 S (2021–2022) *Samtykke til inngåelse av tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021*. Utenriksdepartementet

Prop. 14 S (2020–2021) *Evne til forsvar – vilje til beredskap Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet

Regjeringen (2022) Tale/innlegg av tidligere utenriksminister Anniken Huitfeldt. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tale_oms/id2930641/

Regjeringen (2023) *Regjeringen vil oppnå NATOs to-prosentmål i 2026*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-vil-oppna-natos-toprosentmal-i-2026/id2975079/>

Regjeringen (2023) *En historisk dag for Finland og NATO*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/en-historisk-dag-for-finland-og-nato/id2970918/>

Riste, O. (1991) *Isolasjonisme og stormaktsgarantiar: norsk tryggingpolitikk 1905-1990*. Oslo: Institutt for Forsvarsstudier

Snyder, Glenn H. (1997): *Alliance Politics*. Itacha og London: Cornell University Press.

Snyder, G. H. (1984). *The Security Dilemma in Alliance Politics*. *World Politics*, 36(4), 461–495. Hentet fra: <https://doi.org/10.2307/2010183>

Store norske leksikon (2005 - 2007); Cooper, Camilla Guldahl: *NATO i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 5. mai 2023 fra <https://snl.no/NATO>

Lobell S. E., Ripsman N., Taliaferro J. W (2009) *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Vol. 64, No. 3. *New Perspectives on Canadian Security Studies*, s. 853-855

St.meld. nr. 14 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter – Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*. Utenriksdepartementet

St.meld. nr. 38 (2008-2009) *Om samarbeidet i NATO i 2008*. Utenriksdepartementet

St. prop. nr. 48 (2007–2008) *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Forsvarsdepartementet

Strømme T. I. (2021) Kva kan Mahan fortelje Noreg? Heier, T (red.) *Militærmakt i nord*. Oslo: Universitetsforlaget

Taliaferro, J. W. (2000). *Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited*. *International Security*, 25(3), 128–161. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/2626708>

The World Bank (2022) *Military expenditure* (% of GDP). Oversikt:

https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?most_recent_year_desc=true

VG (2023) Stoltenberg i Berlin: advarte mot «trump» Hentet fra:

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/q11471/stoltenberg-i-berlin-advarte-mot-trump>

Walt, S. M. (1985) *Alliance formation and the balance of world power*. *International Security* 9, no. 4: 3–43.

Walt, S. M. (1998). *International Relations: One World, Many Theories*. *Foreign Policy*, 110, 29–46. Hentet fra: <https://doi.org/10.2307/1149275>

Walt, S. M. (1987) *The Origins of Alliances*. Ithaca og London: Cornell University Press.

Ydstebø, P. (2021) *Militærstrategi og operasjonelle utfordringer i nord*. Heier, T (red.) *Militærmakt i nord*. Oslo: Universitetsforlaget

Zachariassen, E. (2013) *Norsk sikkerhet i nord. En analyse av NATOs strategi og dens eventuelle påvirkning på Norges evne til å drive forsvarsplanlegging og takle sikkerhetspolitiske utfordringer knyttet til nordområdene og Russland*. Universitetet i Oslo